

SOLOMON HALIȚĂ
(1859–1926)

**PISANII
SÂNGEORZENE**

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADITIE LOCALĂ -
ANUL VII, NR. 5(69), MAI 2018

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VII, NR. 5(69), MAI 2018

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDACTȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

Coperta 1: SOLOMON HALIȚĂ la deplina maturitate

Coperta 2: Mama lui Solomon Haliță

Coperta 3: Tatăl lui Solomon Haliță

Coperta 4: SOLOMON HALIȚĂ în tinerețe

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Cornel Rusan, Iosif Ciunterei), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi

Cuprins

CUPRINS.....5

CENTENAR

SOLOMON HALIȚĂ (1859-1926), <i>Scurtă biografie</i>	8
LAZĂR URECHE, <i>În miezul evenimentelor din 1918</i>	9
HORIA SALCĂ, DR. FLORIN SALVAN, <i>Documentul XLVIII</i>	14
HORIA SALCĂ, DR. FLORIN SALVAN, <i>Documentul LVII</i>	15
DR. GEORGE CIUTA, <i>Unirea sufletească a românilor prin credință. Unificarea confesiunilor religioase românești</i>	16

ESEU

SITĂRIȚIVLAD MAXIM, <i>Dragoste adevărată sau simplă socializare</i>	18
--	----

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

*** <i>Alegerea de deputat de la Năsăud în 5 mai 1906</i>	21
OCTAVIAN LUNGU, <i>Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud</i>	26
N. DRĂGANU, <i>Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)</i>	39
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Scrisori din anii Primului Război Mondial</i>	46

MĂRTURII DIN COMUNISM

DORIN DOLOGA, <i>Meșteșugurile și atelierile meșteșugărești de la Sângeorz-Băi în perioada 1946-1949</i>	50
--	----

TRADIȚII

T. GERMAN (GHERMAN), <i>Alduitul cununii (La secere)</i>	55
TEODOR GHIȚAN, DUMITRU POP, <i>Un vechi cântec năsăudean</i>	58

STIMATI OASPETI, DISTINSI DASCALI, DRAGI COLEGI

A FOST ODATA O VREME CAND HARTA EUROPEI ERA UMBRITA DE IMPERII LACOME ATOTSTAPANITOARE SI STRIVITOARE ALE SENTIMENTELOR NATIONALE CE IZVORAU DIN TRUPURILE SI SUFLETELE NEAMURILOR CARE TRAIU SUB STEAGURILE ACESTORA.

A FOST ODATA UN SECOL AL XIX-lea IN CUPRINSUL CARUIA ROMANII SOMESENI, GRANICERI AI NASAUDULUI, AU INCEPUT SA SI DEA SEAMA CA, DUREROS DE MULT, CAMPURILE DE BATALIE ALE EUROPEI AU FOST PROSCATE CU SANGELE LOR NEVINOVAT, CA LUPTA LA CARE ERAU CHEMATI SE SAVARSEA SUB STAGUL IMPARATIILOR STRAINE DE ASPIRATIILE NATIONALE ALE BASTINASILOR, CA A VENIT VREMEA EMANCIPARII NATIONALE SI CULTURALE A ACESTORA SI, MAI ALES, CA AUTOHTONII ROMANI AVEAU NEVOIE DE SCOLI IN LIMBA MATERNA.

IN ACESTE VREMURI DE GREA CUMPARA PENTRU SOARTA ROMANILOR NASAUDENI DUMNEZEU S-A HOTARAT SA-I TRIMITA PE FATA BINECUVANTATULUI PAMANT AL VAII RODNEI PE DASCALUL ORGANIZATOR DE SCOALA ROMANEASCA - SOLOMON HALITA, PE INTELECTUALUL SANGEORZAN DE AL CARUI NUME SE LEAGA MULTE DINTRE REPERELE REFORMEI INVATAMANTULUI ROMANESC DE ATUNCI, PE UNUL DINTRE BUNII PRIETENI SI SPATUITORI AI URIASULUI SPIRU HARET, CTITORUL INVATAMANTULUI ROMANESC MODERN.

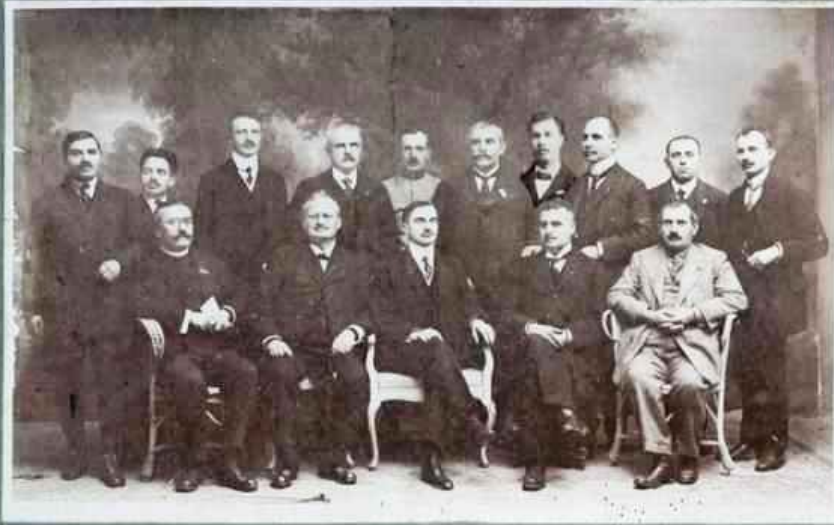
OAMENI BUNI,

TATA DE CE MESAJUL NOSTRU, AL LICEENILOR DE ASTAZI AI SANGEORZULUI LUI HALITA, ACUM LA CEAS DE DREAPTA SARBATOARE, SUNA FOARTE CLAR SI RASPICAT: FIE CA INVATAMANTUL ROMANESC DE ASTAZI AFLAT IN CAUTAREA UNOR VECTORULJI REFORMEI SA AIBA PARTE DE CAT MAI MULTI DASCALI SI INTELECTUALI DE TALIA MARELUI SARBATORIT - SOLOMON HALITA;

FIE CA PE DRUMUL BATATORIT DE ILUSTRUL INAINTRAS SA PASIM CAT MAI MULTI DINTRE TINERII LICEULUI CE CU MANDRIE SI PIOASA RECUNOSTINTA II POARTA AZI NUMELE.

MURESIANU MIRCEA

ELEV IN CLASA A XII-a B a LICEULUI „SOLOMON HALITA” DIN SANGEORZ-
BAI

De stânga: I. Bordea, Timonice, Borla, Iuciu, Bontaru, Helița, Oana, Lăzar, Hănișor, S. Fănuș
I. A. Waiden-Blasid, Popăscu Ștefan, Iuliu-Clăuș, Colbit, A. Răd. 1918 la i. Dec. Alba Iulia.

CENTENAR

SOLOMON HALIȚĂ

(1859-1926)

Scurtă biografie

- 17 aprilie 1859 s-a născut al treilea copil al „cancelistului” Maxim Haliță și al „mămucăi” Ileana Isipoaie;
- viorul copil a învățat slova românească la „școluța” cu trei cursuri „trivială” din Sângeorzul Român;
- clasa a IV-a a școlii primare superioare, „normale” din Năsăud la vestitul dascăl Cosma Anca;
- 1871, Solomon Haliță intra în clasa I gimnazială;
- 1877, colegi de clasa a V-a cu fratele mai mic, viitorul vicar greco-catolic al Rodei, Alexandru Haliță, în timp ce în clasa a II-a era George Coșbuc;
- la 20 de ani își ia bacalaureatul „cu Laudae”;
- continuă studiile universitare la Viena, Graz și Praga;
- după a scurta activitate în Năsăud, între 1883-1886 prima epocă de activitate ca profesor în Dorohoi, Bârlad, Galați și Iași;
- este supranumit „buldogul lui Haret” activând ca inspector, inspector general, controlor, revizor și anchetator în domeniul învățământului;
- 1916-1919, prefect de Iași;
- 1922-1926, prefect de Bistrița-Năsăud, cu numeroase realizări:
  - liceu de băieți în Bistrița
  - școli de fete în Bistrița și Năsăud
  - școli de arte și meserii în Telciu, Prundu-Bârgăului și Sângeorz
  - școala normală din Năsăud
  - creează marea societate de exploatare „Regna”
  - inaugurează fabricile de cherestea din Ilva-Mică și Valea-Mare
- 1 Decembrie 1926, ziua simbolică a Unirii, atacul morții l-a surprins, așa cum a fost toată viața: în picioare!

În miezul evenimentelor din anul 1918

LAZĂR URECHE*

Ivirea soarelui libertății și înfăptuirii României Mari s-a petrecut în ziua de 28 octombrie 1918 când veni la conducerea țării guvernul condus de generalul Coandă. În aceeași zi noul prim-ministru remitea, la Iași, reprezentanților Puterilor Antantei și telegrafia în același timp și legațiunilor României din Paris, Londra și Roma o notă, în care declara:

„România, atât din punctul de vedere oral, cât și politic, are dreptul la înfăptuirea revendicărilor ei. Ea știe că aliații îi recunosc acest drept în virtutea principiilor, ai căror reprezentanți sunt, și care au fost formulate de președintele Wilson atunci când a declarat că soluțiunile războiului izvorăsc din însăși natura lui și din împrejurările războiului. Tot ce pot face oamenii de stat sau adunările, a zis atunci președintele Wilson, este de a le înfăptui.

Într-adevăr, chestiunea românilor din Ungaria s-a impus prin însăși natura ei în ziua în care principiile de justiție, de independență și de libertate a popoarelor când prin tratatul de la 4 august 1916 aliații s-au obligat să asigure unitatea lor națională”¹.

Stările de lucruri din Transilvania erau urmărite cu mare încordare în capitala Moldovei, îndeosebi de către românii ardeleni. „Noi cei de origine din Ardeal – nota Haliță – aveam zilnic consfătuiri și părerea predominantă era că trebuie să ne convingem în mod pozitiv de starea reală a lucrurilor, de intențiile pe care le au Comitetul Partidului Național și capii bisericii române”, deoarece știrile vehiculate de către refugiați răspândeau faptul că se intenționează „proclamarea autonomiei Ardealului” sau a „republicii”².

Pe la sfârșitul lunii octombrie, o delegație din Transilvania, compusă din Ioan Boeru, Gavrilă Petri (ambii foști voluntari în armata română) și locotenentul Isidor Popovici, a sosit la Iași cu un mesaj din partea lui Teodor Mihali, prin care se cerea guvernului român să intervină cu armata în Transilvania pentru a face ordine, întrucât „în tot Ardealul sunt răzvrătiri și autoritățile vechi au dispărut, iar organizațiile noastre sunt la început, fără să aibă la spatele lor un scut sigur, adică o armată regulată”³. Ajunși la Iași, membrii delegației au fost conduși, printre alții, și de către Solomon Haliță, în Piața Cuza-Vodă, unde, acesta, „a ținut o vorbire fulminantă”, prezentându-i mulțimii ca pe niște eroi, după care s-au întâlnit cu primul-ministru și cu Ionel Brătianu⁴.

Solomon Haliță era un apropiat colaborator al lui Ion I. C. Brătianu, pe care-l informa zilnic despre situația din Transilvania. La sfârșitul lui octombrie 1918, el s-a decis, în urma unei întrevederi cu Ionel Brătianu, să plece în Transilvania pentru a „se pune în contact cu membrii Comitetului Național”, cunoscându-se personal cu mulți dintre ei, și a-i determina „să nu întârzie pregătirea lucrărilor pentru proclamarea Unirii Ardealului cu Statul Român”⁵.

În urma unei consfătuiri ce a avut loc între primul-ministru, generalul Coandă, Ion I. C. Brătianu, generalul Arthur Văitoianu și Solomon Haliță, factorii conducători ai statului român au hotărât să trimită o delegație în Transilvania pentru a intra în contact cu fruntașii Partidului

* Pentru a scoate în evidență contribuția lui Solomon Haliță din acea perioadă, am găsit de cuviință că persoana cea mai în drept care a studiat acest lucru este regretatul dr. Lazăr Ureche, drept pentru care am reprodus aproape în întregime, în rândurile ce urmează, un studiu scris și publicat în „Revista Bistriței”.

¹ Ion Rusu Abrudeanu, *Păcatele Ardealului față de sufletul Vechiului Regat – fapte, documente și facsimile*, București, „cartea Românească”, fără an, p. 156.

² S.J.A.N.B.N., Fond *Solomon Haliță*, pach. V, dos. 88, f. 2.

³ Pavel Tofan, *Memorii din 1918*, manuscris, Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, inv. 13285, f. 63.

⁴ *Ibidem*, f. 67-68.

⁵ S.J.A.N.B.N., Fond *Solomon Haliță*, pach. V, dos. 88, f. 3.

Național Român și pentru a îndeplini rolul de observator și organ de legătură între aceștia și guvern¹. Delegația compusă din Solomon Haliță, dr. Ion Bordea din Brașov, Ion Boeru din Turda, Gavrilă Petri din Neșos (astăzi în județul Bistrița-Năsăud) și Isidor Popovici din Dej, cărora li s-a adăugat și Laurențiu Oanea din Sângeorz-Băi, recent sosit cu un alt mesaj din partea lui Mihali, avea și aprobarea Legației Franceze în România, care îi pune la dispoziție o legitimație în limba franceză, eliberată de generalul Lafont, atașatul militar al Franței pe lângă Marele Cartier General al Guvernului român de la Iași².

În 1/14 noiembrie, delegația – căreia i s-au pus la dispoziție două automobile – a pornit spre Transilvania. Misiunea delegației era precizată în scrisoarea președintelui Consiliului de Miniștri, generalul Coandă, datată 31 octombrie/13 noiembrie 1918, pe care Solomon Haliță, șeful acesteia, trebuia să o înmâneze conducerii Partidului Național Român. „Domnul Solomon Haliță – se arată în scrisoare – aflător de mai mult timp la noi și care a dat probe de sincer devotament pentru cauza națională și de loialitatea sentimentelor sale, este însărcinat a se pune în raporturi cu Comitetul Național al Românilor din Transilvania și Ungaria pentru a stabili, în înțelegere cu Domniile-voastre, fiind sigur că va corespunde în toate misiunii sale pentru binele obștesc”³.

Totodată, Haliță ducea cu sine și scrisoarea lui Ion I. C. Brătianu către Comitetul Partidului Național Român, prin care marele om politic își exprima poziția față de viitorul Transilvaniei. „Cea mai sfântă aspirație a neamului – scria Brătianu – se împlinește. Peste suferințele trecătoare, generațiile vor râvni la zilele pe care le trăim.

Fără mirare am văzut că despărțiți în cele mai grele împrejurări ne-am regăsit în aceeași simțire și cu același gând. Grabnic, acum, este stăpânirea încercărilor vrăjmașe ale ungarilor ale anarhiei, ale demagogiei, prin organizație, prin propagandă, prin „forță”. În continuare, autorul scrisorii îndeamnă comitetul să acorde „libertate și dreptate pentru toți de orice neam și religie” pe baze larg-democratice: „reformele electorale și agrare, condițiuni de viață pentru muncitorime, care să le asigure legitimele lor revendicări și parte de folosință rodului muncii lor”⁴. La 6/19 noiembrie 1918, în urma unor peripeții dramatice, membrii delegației au ajuns la Bistrița, oprind în fața cazărmei, la sediul Gărzii Naționale Române (sediul actualului Muzeu Județean Bistrița-Năsăud)⁵.

La Bistrița au luat contact cu Gavril Tripon, președintele Consiliului Național Român al comitatului Bistrița-Năsăud, cu Victor Onișor, Vasile Pahone și cu alți fruntași ai românilor de aici. Apoi s-au inspectat câteva gărzi naționale din comitat, constatându-se că acestea sunt bine pregătite și, la nevoie, pot opune rezistență gărzilor naționale maghiare⁶. Însoțiți de către Gavril Tripon și Victor Onișor, membrii delegației au plecat la Năsăud, unde s-au întâlnit cu principalii organizatori ai luptei pentru unire din această localitate: Iulian Marțian, Virgil Șotropa, Ion Păcurariu, vicarul Alexandru Haliță (fratele lui Solomon), după care se îndreaptă spre Dej, unde ajung la casa lui Theodor Mihali în noaptea de 7/20 noiembrie⁷. Chiar în acea noapte, delegația, împreună cu Theodor

¹ *Ibidem*.

² „Legation de France en Roumanie L’atache Militaire. Le 13 novembre 1918. Le General Lafont. Atache Militaire de la Legation de la Republique Francaise en Roumanie.

Les personnes dont les noms suivant:

Docteur Yon Bordea

Solomon Haliță

Yon Boeru

Petre Gavrița

Leintenant Popovici Isidor

Et un soldat-ordonance, se rendent en Transylvanie, pour accomplir une mission du Gouvernement Roumain et avec l’agrement de la Legation de France.

Les autorites militaires et civiles francaises sont done priees de leur pretes leur appui les plus bineveillant, pour l’acomplissement de cette mission.

Iasex 13 novembre 1918. Le General Attache Militaire Lafont” (*ibidem*, f. 97).

³ *Ibidem*, f. 1.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Pavel Tofan, *op. cit.*, f. 70.

⁶ Laurențiu Oanea, *Năsăudenii și Unirea Ardealului*, în „Plaiuri Năsăudene”, Anul I, 1943, nr. 8, p. 1 și p. 4.

⁷ *Ibidem*.

Theodor Mihali, pleacă la Olpret, pentru a-l contacta pe Alexandru Vaida. După o consfătuire cu cei doi membri marcanți ai Partidului Național Român la care participase și avocatul Micșă, președintele Consiliului Național Român Dej, s-a întocmit un memoriu, adresat primului-ministru Coandă, iar cu înmânarea lui la Iași Haliță desemnase pe avocatul Boeru, însoțit de locotenentul Isidor Popovici¹.

Memoriul, care cuprindea 8 puncte, insista în mod deosebit pentru intervenția armatei române în Transilvania. La punctul 1 se cerea ca „trupele Înțelegerii să ocupe fără amânare linia strategică dintre hotarul etnic maghiar și român”. Se preciza faptul că „linia stabilită prin armistițiul încheiat între contele Caroly și comandantul suprem al trupelor franceze în Orient² constituie pentru noi o mare nenorocire, deoarece, potrivit acestei linii, urmează să fie evacuat de trupele maghiare numai teritoriul de la răsărit și de la miazăzi de un punct care ar pleca de la izvoarele Someșului Mare, prin Bistrița, Târgu Mureș, Valea Mureșului până la vărsarea acestui râu în Tisa. Ar urma, în consecință, ca teritoriul de la miazănoapte și apus de această linie să fie lăsat la discreția resturilor de trupe maghiare evacuate, cât și a numeroșilor jandarmi, care vor fi concentrați în aceste regiuni locuite de mase compacte de români”. În continuare, memoriul preciza faptul că „în contrazicere cu principiile cuprinse în armistițiu, guvernul maghiar a ordonat mobilizarea contingentelor 1896-1900” cu scopul clar de organizare a „unei rezistențe armate contra noastră și a slovacilor”, iar „Regimentul 82 secuiesc a fost concediat cu arme și muniții și pus în coastele românilor”, pe când soldații români „au fost dezarmați la întoarcerea de pe câmpul de luptă”³.

După descrierea odioaselor crime comise de către jandarmii maghiari împotriva românilor – ultima cea de pe moșia baronului Urmanzi de lângă Huedin fiind „fără pereche în analele atât de bogate în crime ale jandarmilor unguri”⁴ – autorii memoriului arată că frunzașii românilor din Transilvania sunt amenințați că „nu vor scăpa de o noapte a Sf. Bartolomeu” înainte de sosirea trupelor române. De aceea, în punctul 2 al memoriului se cere cu insistență „intrarea de urgență a trupelor române, ca parte integrantă a trupelor „Înțelegerii” mai ales că acest lucru „e dorit de toată suflarea românească”⁵.

În punctul 3 al memoriului se arată că armata maghiară a expediat în Ungaria „valorile și arhivele”, iar pentru salvarea lor este nevoie de intervenția românească. În punctul următor al memoriului se consemnează o stare de fapt a populației românești și anume că nimeni nu mai vrea să știe altceva „decât de o țară românească și de o administrație românească”. „Cu o administrație coruptă ungurească nu se poate concepe o viață normală de stat – se precizează în document. Astăzi ungurii își dau silința și fac toate eforturile ca prin republica lor, proclamată urbi et urbi, să câștige simpatia Franței și Americii. De fapt, ei însă nu urmăresc decât reîntronarea atotputerniciei tiraniei ungurești” – menționează documentul. În ultimul punct al memoriului se solicită intervenția României pe lângă țările din blocul Triplei Înțelegeri ca acestea să protesteze contra activității subversive ale lui Rakovski, ministrul Rusiei, care „lucrează” contra românilor”⁶.

După trei zile de discuții și analize la Dej, delegația se îndreaptă spre Cluj, conferind și cu episcopul Iuliu Hossu într-un scurt popas la Gherla. La Cluj a luat contact cu Emil Hațieganu, președintele Consiliului Național Român al comitatului, și cu Iulian Pop, primarul orașului⁷. Constatând că existau poziții diferite în privința modalităților de acțiune în vederea realizării unirii, Solomon Haliță a insistat ca frunzașii Partidului Național Român din nordul Transilvaniei să se pună

¹ S.J.A.N.B.N., Fond Solomon Haliță, pach. V, dos. 88, f. 4.

² Convenția militară dintre Caroly și Franchet d'Esperay, comandantul trupelor din Orient ale Antantei s-a încheiat la 13 noiembrie 1918. stabilirea liniei demarcaționale prevăzute în document a dus la numeroase proteste, atât din partea românilor transilvăneni, cât și din partea oamenilor politici (Vezi 1918 la români. Documente externe, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 1301; România în primul război mondial, Editura Militară, 1979, pp. 440-441).

³ S.J.A.N.B.N., Fond Solomon Haliță, pach. V, dos. 88, f. 20.

⁴ Aici 91 de români (bărbați, femei, copii) „au fost legați cot la cot” și împușcați, iar cadavrele, „încă calde”, au fost aruncate „pe un rug aprins” și „cărnuțurile carbonizate mai fumegau încă după 5 zile, când o comisie a venit să constate faptele” (ibidem).

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, f. 20-21.

⁷ Pavel Tofan, op. cit., f. 71.

de acord cu cei din Blaj, Sibiu și Arad în privința organizării Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia. În acest scop, un furier a fost însărcinat cu înmânarea unei scrisori la Arad, prin care membrii Consiliului Național Român Central erau asigurați că „Manifestul” lor din 18 noiembrie 1918 „a fost primit pretutindeni cu cea mai mare mulțumire și însuflețire”. „Ne aflăm în fața unui fapt împlinit – se specifică în scrisoare. Solidaritatea neamului întreg a fost în mod strălucit manifestată prin gruparea întregii suflări românești din Ungaria și Transilvania pe lângă Consiliul Național Român Central”¹.

Din raportul primit de la curierul trimis la Arad aflăm lucruri interesante privind situația din Transilvania cât și atmosfera din sânul Consiliului Național Român Central. Relatările curierului dezvăluie faptul că ungerii „au trimis zeci de agenți prin sate”, în scopul propagării ideilor revoluției bolșevice, încercând demoralizarea populației și căutând să oprească mersul firesc al românilor spre unire. Soldații se întorceau de pe front cu numeroase „foi scandaloase” ce îndemnau populația la nesupunere față de autoritățile românești și la trecerea ei de partea revoluției maghiare, care-i dă drepturi „nelimitate și pământ”, pe când „România nu dă nimic”².

La sediul Consiliului Național Român Central (C.N.R.C.), curierul a citit scrisoarea lui Brătianu care „a produs o mare bucurie” și „adânci sentimente de admirare și recunoștință față de d-l Brătianu”. În ședința C.N.R.C., convocată după sosirea curierului, au avut loc discuții încinse între reprezentanții Partidului Național Român și socialiști, reprezentați de Flueraș, pe motivul că moțiunea „Către popoarele lumii” a fost redactată fără participarea celor din urmă. Pe baza scrisorii lui Brătianu, socialiștilor le-au fost satisfăcute principalele revendicări: sufragiul universal egal pentru ambele sexe, reforma agrară și altele. În schimb, socialiștii au abandonat ideea proclamării republicii³. În urma unei consfătuiri a socialiștilor ce a avut loc în ziua următoare la Budapesta, aceștia – ne informează raportul curierului – au declarat reprezentanților Partidului Național Român că „susținându-și punctul de vedere ce privesc principiile de bază ale social-democrației vor lucra cu noi solidari spre desăvârșirea marelui scop al unirii tuturor cu România”⁴.

De la Cluj, Solomon Haliță a plecat la Alba-Iulia, unde în preziua Adunării Naționale s-a întâlnit cu membrii C.N.R.C. Aici a insistat „până noaptea târziu”, să convingă pe aceștia să renunțe „de a face să se aclame o proclamație cu tot felul de angajamente față de minorități”, arătându-le „că nu e logic ca o provincie ca parte din viitorul întreg, să ia angajamente pentru întreg, că nu e nici politic, deoarece nu se poate prevedea dacă acele angajamente vor conveni viitorului politic al statului întreg”⁵.

Solomon Haliță a participat, ca observator al guvernului român, la discutarea proiectului de rezoluție al Marii Adunări Naționale, iar la 1 Decembrie s-a aflat alături de cei peste 100.000 de participanți. De asemenea a luat parte la ședințele Marelui Sfat, care a ales Consiliul Dirigent.

Despre cele întreprinse în misiunea sa, Haliță a întocmit un raport pe care l-a trimis, în grabă, la Iași primului-ministru, printr-un curier special. Raportul consemnează stările de lucruri din Transilvania, măsurile întreprinse și toate evenimentele principale la care a participat până în ziua de 2 decembrie 1918⁶. Alături de Raport este trimis și textul Proclamației de la Alba-Iulia, „votată de de unanimitatea celor 1228 delegați oficiali”⁷. Raportul conține și informații privind alegerea Marelui Sfat Național și a Consiliului Dirigent. Întrucât curierul „trebuie să plece fără întârziere”, Haliță scrie șefului guvernului român că va relata verbal despre modul în care „au decurs marile serbări ale neamului românesc la care am avut fericitul prilej să luăm parte”. Totodată îl informează că telegrama către regele Ferdinand, prin care i se aduce la cunoștință săvârșirea marelui act, „va fi trimisă până la hotare de un curier special, apoi transmisă la București prin primul oficiu telegrafic poștal român”.

¹ S.J.A.N.B.N., Fond Solomon Haliță, pach. V, dos. 88, f. 30.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, f. 54.

⁷ Ibidem.

După Unire, Solomon Haliță a fost numit prefect al Iașului, având greaua sarcină de a reface orașul zdrobit de atâtea mizerii și suprapopulat în timpul refugiului. Apoi, după patru decenii de activitate peste Carpați, revine în Ardealul său iubit, ajungând prefect al județului Năsăud, funcție ce o exercită între anii 1922-1924...¹.

---

¹ *Ibidem.*

Documentul XLVIII

HORIA SALCĂ, DR. FLORIN SALVAN

Secretarul ministerial Dr. Laurențiu Oanea București
Către Comandamentul trupelor din Transilvania Sibiu

Vă rog a comunica d-lui dr. Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent următoarea telegramă:

Parastasul oficial al guvernului pentru Badea George Pop de Băsești. Azi la ora 10.30 s-a ținut în Biserica Mitropoliei un parastas oficial pentru odihna sufletului marelui mort al națiunii române George Pop de Băsești. Dl. Platon Ciocu, vicarul Mitropoliei, arhiepiscop, în mijlocul înaltului cler mitropolitan a oficiat acest parastas înălțător.

La ceremonie a luat parte întreg consiliul de miniștri, demnitarii statului și un numeros public.

În numele Guvernului, I. G. Duca, Ministru ad-interim al cultelor și instrucțiunii și ministru de agricultură și domenii a rostit următoarea cuvântare:

„În mijlocul legitimei bucurii, ce stăpânește neamul românesc, în fine ajuns la înfăptuirea Unității sale naționale, o mare durere ne-a cuprins pe toți.

George Pop de Băsești a murit. A murit în condiții tragice, în mijlocul fărâdelegilor aceluia, care cred că prin zvârcoliri criminale pot să reînvie o tiranie seculară sau să mai scape de piere de un anacronism politic.

A murit cum a trăit: după o viață întreagă, închinată dezrobirii neamului său obidit, și-a dat obștescul sfârșit pe câmpul de onoare al românismului triumfător.

În toate ținuturile, locuite de români, numele lui George Pop de Băsești va fi totdeauna pomenit cu recunoștință și cu evlavie, căci timp de peste 50 de ani n-a fost efort de emancipare în Ardeal, n-a fost manifestație de demnitate națională, n-a fost lupta pentru păstrarea limbii, școlii sau credinței, la care George Pop să nu fi luat o parte hotărâtoare.

De la frământările politice, care au precedat acum aproape o jumătate de veac proclamarea pasivității și până la Adunarea națională, care astăzi iarnă la Alba-Iulia a consfințit Unirea de-a pururi cu Regatul neatârnat al României, toate s-au făcut prin sfaturile, cu sprijinul sau sub președinția aceluia, pe care astăzi îl plângem.

Și a fost sarcina zdrobitoare și lupta eroică aceea, pe care George Pop a purtat-o, fiindcă – trebuie s-o spunem fără înconjur – Unitatea noastră națională nu se datorește numai vitejiei soldaților români, - ea se datorește și muncii grele, stăruitoare, veșnic plină de speranțe a aceluia, care sub apăsarea și tirania maghiară n-au încetat să afirme cu putere, - în fața lumii întregi, - drepturile imprescriptibile ale neamului românesc și să păstreze veșnic neatinsă conștiința națională în straturile adânci ale mulțimii deznădăjduite.

De aceea poporul de peste munți are și sentimentul că George Pop de Băsești era pentru el ceva mai mult decât un mare conducător politic, că era un adevărat părinte.

Și din Bistrița-Năsăudului până în munții Apuseni, din câmpia Brașovului până în inima Banatului și până la țărmurile bogate ale Tisei, toți cu mișcătoare familiaritate numeau pe bătrânul luptător al cauzei naționale: Badea George.

Da! Badea George, care și-a iubit atâta țara și neamul, Badea George, care până în ceasul de pe urmă a stat strajă neclintită a românismului, Badea George cel îndeobște ascultat și venerat, personificarea unei epoci și simbolul unei credințe, ce a biruit, Badea George nu mai este.

Români de pretutindeni! Plecați-vă cu smerenie frunțile în fața mormântului său și rugați pe cel Atotputernic să așeze, unde dreptii se odihnesc - sufletul acestui mare român, a cărui pământești străduințe rămân nedespărțit legate de luptele pentru încheierea unității naționale a tuturor românilor”¹.

Documentul LVII

TELEGRAMĂ
București 5/III.1919

P[rea] St[imate] Domnule Ministru²,

La noi tot neajunsuri și greutateți. Avizul d-lui Brătianu ne-a mai înviorat. În faptă încă nu s-a tradus nimic. Alături copiile unor acte să fiți la curent cu toate.

Sărut mâinile P[rea] St[imatei] Doamne
Vă salută respectuos
Al DVoastră adânc stimător

Dr. L. Oanea³

¹ Horia Salcă, dr. Florin Salvan, *Dr. Alexandru Vaida Voevod, Corespondența 1918-1919*, Brașov, Editura Transilvania Expres, 2000, pp. 255-257.

² *Ibidem*, p. 269.

³ *Ibidem*, p. 269.

Unirea sufletească a românilor prin credință. unificarea confesiunilor religioase românești

Dr. GEORGE CIUTA¹

Se împlinesc 17 ani de la înfăptuirea României întregite, cuprinzând într-un stat unitar partea cea mai mare a Românilor, care mai înainte au fost sub mai multe stăpâniri străine.

Mi-amintesc de actul Unirii din luna Decembrie 1918, când armata română a intrat triumfătoare în orașul Turda, unde a fost primită de populația română, în frunte cu preoții români de ambele confesiuni, cu cea mai mare solemnitate și dragoste. A fost o zi de bucurie, toți românii s-au îmbrățișat ca frații iubitori, fără deosebire de confesiune. Poporul văzând pe preoții români, de ambele confesiuni, celebrând cultul divin împreună, cu lacrimile în ochi au exclamat: „asta am dorit-o și așteptat de mulți ani, de Dumnezeu, să rămânem uniți până în vecii vecilor...”.

În anul următor după Unire, când Regele Ferdinand și Regina Maria au cercetat orașul Turda și mormântul lui Mihai Viteazul, de pe câmpia Turzii, poporul român i-a primit cu o însuflețire nemaipomenită, femeile cu lacrimi de bucurie în ochi, năvăleau să sărute mâinile binecuvântate a mult adoratei noastre Regina Maria și scumpului nostru Rege Ferdinand I, înfăptuitorul României întregite. Poliția cu mare greutate a putut ține ordinea.

Tot atunci am observat decepțiunea unor români, pentru faptul că preotului român unit i s-a interzis a lua parte la celebrarea parastasului pentru odihna sufletească a Voievodului Mihai Viteazul. Se întrebau pentru ce? Nu suntem cu toții români? Cântările bisericesti nu sunt la fel?

Nu m-am mirat de această indignare spontană, cunoscând obiceiul poporului din Turda și jur. La înmormântări și parastasele bărbaților mai de frunte celebrau împreună preoții români de ambele confesiuni, care trăiau în deplină armonie, pentru a mulțumi poporul drept credincios, fiind multe căsătorii mixte.

Pe poporul român nu-l interesează Concordatul cu Vaticanul de la Roma, nici Patriarhul de la Ierusalim sau Constantinopol, pe el îl interesează biserica din satul său, fie ortodoxă, fie unită, se fălesc dacă au un preot bun care să cânte frumos și predică bine.

Astăzi politica, cât și credința, se dezvoltă prin evoluția treptată. Biserica ortodoxă română din provinciile alipite la unire a fost organizată după alt sistem străin, continuând a funcționa până la unificare. Acest proiect a fost depus la Senat prima dată în anul 1920 de către d-l Dr. Aurel Vlad, fost ministru de finanțe. În seara zilei când a fost depus proiectul, mă afluam la Clubul Partidului Național Român din București, când d-l Vlad a intrat însoțit de o ceată gălăgioasă, trăgându-l la răspundere, cum a cutezat a face așa ceva? Fiecare vocifera,

¹ *Viața Ardealului*, Cluj, Anul II, 1935, nr. 16 (1 decembrie), pp. 12-14.

bătându-și pieptul, „biserica mea”, „statutul Șaguna”, de acelea să nu se atingă nimeni, la ceea ce d-l Vlad a reflectat scurt că statutul Șaguna este statut străin, fiind aprobat de guvernul ungar, pentru care expresiune sinceră a fost înjurat de toți cei de față.

Dar ceea ce nu s-a putut face atunci, s-a făcut după 10 ani, astăzi biserica ortodoxă română din cuprinsul Regatului României este unificată, organizată după unul și același sistem.

Acum vine rândul la unificarea confesiunilor românești, unificare cerută cu insistență de poporul român, în scopul consolidării Statului Român, polemici primejdioase pentru unitatea Neamului Românesc.

Oare nu ar fi mai potrivit ca toți românii din întreaga lume – un mic popor de origine latină de vreo 15 milioane în mijlocul alor două miliarde de locuitori ai pământului – vorbind aceeași limbă, românească, să aibă una și aceeași credință, de asemenea românească, indiferent că sub ce stăpânire trăiesc?

Francezii și italienii, din toată lumea vorbesc aceeași limbă și mărturisesc aceeași credință, de ce nu s-ar putea face asta și la noi?

Piedica este chestiunea de principii de credință, tradițiune, trecut, lege strămoșească, toate aceste trebuiesc supuse principiului de existență și întărire a Neamului Românesc, care este mai presus de toate, mai ales în timpul evoluțiunii naționale din ziua de azi. Cu puțină bunăvoință de ambele părți, s-ar putea face o punte între Ortodoxia Orientului și Catholicismul Latin al Occidentului, confesiunile românești, ortodoxă și greco-catolică, i-ar putea unifica într-o singură confesiune, una și aceeași pentru toți românii din întreaga lume, contopindu-se în confesiunea românească, sub stăpânirea unui singur Patriarh Român, cu reședința în București, capitala Regatului Român.

Prin asta s-ar înfăptui unirea sufletească a tuturor românilor din toată lumea, ceea ce ar contribui la consolidarea sufletească a Neamului Românesc și la cimentarea Regatului României, sectele religioase, ajutate de dușmanii țării românești, cum sunt baptiștii, stiliștii, adventiștii, lipsiți de sentimentul național român, nu ar mai putea prinde rădăcini în poporul român.

Să luăm exemplul de la vechii romani, de la care ne tragem originea, dâșii orișunde cu mândrie spuneau: „Civis Romanus sum”, fără a adăuga zeii la care se închină, tot așa să ne putem fâli și noi, pronunțând că „suntem Români”, înțelegându-se de sine că de confesiune românească.

După 17 ani de la Unire, e timpul ca cei chemați să chibzuiască această chestiune de mare importanță din punct de vedere național și al credinței sufletești, Națiunea Română să cuprindă și îmbrățișeze la sânul său pe toți românii buni, indiferent că se închină către răsăritul sau apusul soarelui.

Orientul-răsăritul și Occidentul-apusul soarelui, sunt vechi națiuni, rămase din vechile timpuri, când credeam că soarele se învârte în jurul pământului, credință greșită, care a fost combătută mai târziu.

Crezul principal să fie: *Neamul Românesc*.

ESEU

Dragoste adevărată sau simplă socializare

Sităriti Vlad Maxim

M-am gândit ca prin intermediul acestei publicații să vă transmit simplele și smeritele gânduri ale unui tânăr care voiește să vadă în jurul lui cât mai multă armonie exprimată prin fapte și, metaforic vorbind, prin dăruire.

Mă gândesc, pur și simplu, dacă între noi, oamenii de rând, chiar mai există dragoste adevărată. De multe ori cuget la lucruri care trec de raționament și de firea umană. Mă gândesc dacă reușim oare să iubim pe cei din jur sau doar să ne umplem ego-ul de dragostea celui alt. Să „ne prefacem că iubim” ca să ne simțim noi bine. Părerea mea este, că a iubi pe cineva, înseamnă a te dăru pentru acel cineva, a-l face să se simtă cât mai aproape de tine, a-i descoperi tainele bunătății și ale blândeții. Există diferiți oameni cu fel și fel de caractere, cu diferite feluri de gândire, gândindu-se că a iubi un om înseamnă doar speculație și nu pură practică. Această iubire cred că se manifestă cel mai bine nu spunând-o, ci arătând-o, formându-ne o dragoste unică pentru toți cei din jur.

Eu cred că dragostea adevărată este mai presus decât o relație de socializare între doi sau mai mulți oameni. Unui om îi arăți că îl iubești prin acele „chestiuțe”, acele fapte minuscule pe care fiecare om le are sădite în suflet de la părinți, de acasă. Părinții oferă iubirea adevărată unui copil și o sădesc în suflet. Care mamă nu și-ar da viața pentru copilul său? Cunoscut cazuri în care, din iubire, o mamă a avut de ales între moartea sa și avortul copilului. Și ea a ales să-l nască din iubire. Cred că această iubire trebuie să o arătăm tuturor celor din jur, „iubirea de mamă” cum o mai numesc eu. Lucrurile mărunte se exteriorizează simplu, citez un artist român care spune așa de frumos: „Când ați oferit fără vreun motiv o floare?”. Să încercăm, pe cât mai mult posibil, să ne descoperim, apoi să exteriorizăm această iubire, care nu înseamnă mai mult decât o pâine dată unui om sărac, un sfat bun la nevoie, o îmbrățișare caldă unui amic care suferă, un zâmbet omului încrunțat și, de ce nu, o vorbă bună schimbată cu un om pe stradă.

În viață, multe se bazează pe iubire, chiar și într-o prietenie dintre două persoane se înfiripă puțină dragoste, așa ca o sămânță care crește până ajunge un copac plin de roade. Dacă reușim să ne schimbăm modul de a gândi într-un mod curat cred că vom reuși efectiv să-i schimbăm și pe cei din jur, să le oferim din puținul nostru.

Cuget la gândirea unui părinte bisericesc care spunea „Iubește și fă ce vrei”. El vorbește despre iubirea adevărată care nu înseamnă mai mult decât dăruire. A te dăru pentru cel alt. Dacă îl iubești pe cel de lângă tine, automat te îngrijești să nu-l superi și nu poți să-i greșești într-un mod eronat.

Trăim într-o lume plină de capete plecate, cu mai puține zâmbete, aproape o lume alb-negru. Haideți să fim noi motivul tuturor zâmbetelor și să nu răspundem niciodată răului cu rău, ci mai bine răului cu bine. Dragostea adevărată este acel moment în care vezi dimineața oameni pe stradă încrunțați sau morocânoși și tu le zâmbești fără niciun motiv, doar că i-ai văzut.

Vreau să închei cu o zicală a marelui poet și scriitor francez Max Jacob care spune așa: „Dragostea este dorința de a contribui la fericirea celui alt”. Să încercăm să contribuim fiecare la fericire, atât la a noastră, cât și la a celor din jur prin acest simplu gând: Iubește-i pe toți ca să fii iubit de toți!

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

ALEGEREA DE DEPUTAT DE LA NĂSĂUD ÎN 5 MAI 1906

I

După decretarea activității pentru alegerile la dieta țării, în conferința delegațiilor alegătorilor români ținută în 20 ianuarie 1905 la Sibiu, conchemarea parlamentului pe ziua de 19 mai 1906 la Budapesta a doua oară a dat prilej alegătorilor români din cercul electoral al Năsăudului de a intra în lupta de alegere, ca aderenți ai partidului național.

La alegerea din 26 ianuarie 1905 alegătorii români n-au avut candidat național, deși deja atunci erau gata cu trup și suflet să-și deie votul pentru candidatul partidului național. Atunci fruntașii cercului au aflat de bine, să nu pună contracandidat fostului deputat Ioan Ciocan, conduși de considerațiile, de care a fost condusă toată politica năsăudenilor în cei 25 de ani din urmă.

În fața situației grave de acum, comitetul executiv al partidului a impus și cercului Năsăud să intre în lupta de alegere ca cerc, care are alegători în majoritate aderenți ai partidului național românesc. În înțelegere cu comitetul executiv candidatura cu program național pentru cercul Năsăudului a fost oferită în 11 aprilie a. c. fostului deputat Ioan Ciocan, fiindcă partidul liberal din care D-sa a făcut până acum parte, s-a dizolvat, și acum fără nici o greutate putea să revie la partidul național, al cărui membru a fost, și la conferința din 1881 a reprezentat ca delegat cercul Năsăud. Dar d-l. Ciocan a declarat delegaților, care i-au oferit din încredințarea comitetului candidatura, că nu primește de a fi candidat al cercului Năsăud cu programul partidului național românesc, dacă însă partidul național ar pune candidat în cercul Năsăud, D-sa (Ioan Ciocan) nu va face greutăți partidului național. Declarația aceasta a făcut-o înaintea d-lor dr. Vasile Pahone și dr. Victor Onișor, avocați în Bistrița, încredințați ca să facă pertractările cu d-l Ciocan.

II

În conferința ținută de fruntașii chemați din toate comunele aparținătoare la cercul Năsăudului și de membrii români din congregație în 18 aprilie în Bistrița, a fost proclamat de candidat de deputat al cercului Năsăud cu programul partidului național român d-l dr. Victor Onișor. D-sa a primit candidatura și a și făcut pregătirile de lipsă pentru a-și ținea vorbirea de program în comunele din cerc. În conferința aceasta a fost constituit un comitet electoral cu membrii în toate comunele din cerc. E de observat, că concluziile aduse de această conferință s-au luat cu unanimitate și după o dezbatere de mai multe ore asupra situației generale a românilor și, în special, asupra situației speciale a grănicerilor năsăudeni și a intereselor deosebite.

Candidatul și-a ținut vorbirea de program în comunele din cerc după planul comunicat bărbaților de încredere din comune, care a fost recercați să concheme adunări electorale în regulă.

S-au ținut adunări electorale:

Duminică, 22 aprilie a. c., în Borgoprund la ora 12 cu alegătorii comunelor din Valea Bârgăului.

Luni, în 23 aprilie a. c., la ora 7 dimineața în Leșu, iar la ora 1 d. a. în Ilva-Mare, în drum candidatul a cercetat încă pe alegătorii din comunele Sânt-Iosif și Măgura.

Marti, în 24 aprilie a. c., la ora 8 dimineața în Rodna-Nouă, la ora 11 în Rodna-Veche, la ora 3 d. a. în Maieru.

Miercuri, în 25 aprilie a. c., la ora 8 dimineața în Sângeorgiul-Român, la ora 12 în Ilva-Mică, la ora 2 d. a., în Feldru, la ora 5 d. a. în Nepos.

Joi, în 26 aprilie a. c., în Năsăud la ora 11 dimineața cu alegătorii din Năsăud, Rebrisoara, Rebra, Parva, Salva, Lușca și Prislop.

Vineri, în 27 aprilie a. c., în Telciu la ora 11 dimineața cu alegătorii din Telciu, Hordou, Romuli și Bichigiu.

Sâmbătă, în 28 aprilie a. c., a fost proiectată adunare electorală la Mocod la ora 8 dimineața pentru locuitorii din Valea Zăgrei și a Runcului, dar din cauza că bărbații recercați pentru conchemarea acestei adunări n-au anunțat-o în regulă la primărie, această adunare nu s-a putut ține. Tot în aceeași zi s-a ținut adunare electorală la Tăure la ora 12, în Mintiu la ora 4.

Duminică, în 29 aprilie a. c., la ora 12 din zi s-a ținut adunare electorală cu alegătorii unguri din Nimigea-Ungurească, la care au participat și o parte a alegătorilor români din Mocod, după-amiază cu alegătorii sași la orele 3 în Cepen, la orele 4 1/4 în Dumitra, la orele 6 1/2 în Târpui.

Luni, în 30 aprilie a. c., la ora 3 d. a. în Brașfalăul de Sus, la ora 4 1/2 d. a. în Brașfalăul de Jos, la ora 6 1/2 în Caila.

Adunările electorale au fost foarte bine cercetate, în special cea din Borgoprund ținută în zi de duminică, cea din Ilva-Mare, cea din Nepos, cea din Năsăud ținută în zi de târg, cea din Brașfalăul de Sus, Brașfalăul de Jos și din Caila au fost impozante, în celelalte comune au fost de față alegătorii și mulți din popor, considerând că au fost ținute în vremea cea scumpă a aratului se poate zice că și aceste au fost foarte bine reușite. Prezentarea candidatului național între alegători și desfășurarea programului nostru a produs cea mai mare însuflețire în alegători, din ochii bătrânilor se vedeau lacrimi de bucurie în fața acestei reînvieri naționale. Frunțașii constatau, că până acum, de când se fac alegeri de deputați în cerc, nu s-a aflat candidat de deputat care să coboare în mijlocul poporului și să tâlmăcească programul. Cu primire făcută candidatului e remarcabilă cea făcută în Ilva-Mare, care va rămânea totdeauna ca o pildă vrednică de însuflețire pentru cauza națională.

Afară de adunările luate în program, s-a ținut Duminică în 29 aprilie adunare și în Nimigea Ungurească unde candidatul a fost invitat să-și țină vorbirea de program înaintea alegătorilor unguri din acea comună.

Sprrijinul la alegere pentru candidatul național a fost promis și din partea Kreisauusschussului săsesc din Bistrița, ca organul de partid competent peste alegătorii sași din comunele Cepen, Dumitra și Târpui, iar clubul nostru a promis sprrijinul alegătorilor români din cercul electoral al Bistriței la lupta ce se aștepta să se deie în Bistrița între d-l Gottfried Kuales, candidatul sașilor, și între un contracandidat ungur, care numai în seara înainte de alegere s-a retras.

Dar, cum s-a dovedit și de astă dată, pe sprrijinul sașilor nu se poate clădi, căci în momentul din urmă te lasă și trec în tabăra contrară, ba chiar și unul dintre preoții lor a votat cu candidatul contrar, pe lângă toate îndrumările despre care ne-a asigurat Obmannul sașilor, că a dat de a sprrijini pe candidatul nostru.

III

În ziua alegerii de 5 mai la Năsăud s-au aflat 2 candidați față în față.

D-l Ion Ciocan, sprijinit de guvern, administrație și baionetele jandarmilor adunați în număr mare pentru acea zi la Năsăud, a primit candidatura afară de partide „cu programul Ion Ciocan și nimic mai mult”, spunând în cuvântul său de program, *că cine are ceapă de vândut, să meargă și să o vândă acolo unde nu este, că D-sa nu e omul, care dacă îi trebuie pălărie, să-și cumpere întâi struț, dacă îi trebuie ismene, să-ți ieie întâie șănură ...* Admirabil, de la înălțimea catedrei de profesor universitar!!!

D-l Ion Ciocan și-a călcat cuvântul dat, că nu va face greutăți partidului național, dacă își va pune candidat, și răzîmându-se pe sprijinul administrației, a primit să fie candidat al străinilor din cercul Năsăudului.

Candidatura d-lui Ciocan a fost prezentată de Mihalas Jozsef, dr. Paul Tanco, Moțoc Florian (vechi stâlpi ai partidului liberal de odinioară din Năsăud), Paliko Ferencz, Jungling Janos, Halasz Jozsef, Grivase Kelemen, Nescuțiu Janos naszodi gor.-kath. Lelkesz, Muller Frigyes, Konczey Laszlo, Brecher H., dr. Șimon Nestor.

IV

Ziua de 5 mai a fost o zi de luptă vrednică și de aducere aminte pentru partidul nostru național din cercul Năsăudului. Alegătorii români de dimineață au sosit în Năsăud. La ora 7 1/2, când a sosit candidatul dr. Onișor, însoțit de d-l deputat Teodor Mihali, a fost aclamat de alegătorii adunați la hotelul „Rahova” și ridicat pe sus.

O bucurie nespūsă era pe fețele tuturor alegătorilor, căci acum pentru prima dată sunt chemați de partidul național la lupta electorală.

Alegerea s-a început la ora 8 dimineața, condusă de președintele dr. Simion Pop, avocat, vicepreședintele Ioan Pecurariu, profesor, notari au fost Alexandru Pălăgeș și Iuliu Valea.

Bărbați de încredere ai candidatului dr. Onișor au fost: Ciril Deac, vicar foraneu și dr. Gavril Tripon, din partea lui Ciocan: Ioan Gheție, directorul gimnaziului din Năsăud și dr. Al. Davidu.

Pentru susținerea ordinii a sosit o companie de infanterie din regimentul nr. 63 și 80-100 jandarmi. Înaintea localului de alegere s-a tras cordon, pentru partida dr. Onișor s-a designat partea din sus a stradei lângă cancelaria comunală, pentru partida Ciocan partea opusă a stradei, mijlocul stradei rezervat pentru circulațiune.

Votarea s-a început la orele 9 către partida Onișor. În aceasta erau toți alegători români, în partida Ciocan toți evreii, ungurii din Nimigea și sașii.

Însuflețirea în tabăra partidului național era de nedescris, aclamațiunile la adresa candidatului și a frunțașilor nu mai voiau să înceteze. Între alegători au stat aproape toată ziua: d-l deputat dr. Teodor Mihali, d-l protopop Gherasim Domide, cum și toți preoții, învățătorii și frunțașii din cerc, care își conduceau alegătorii din comună. Candidatul încă a stat între alegători până după-amiază la ceasurile 3, când a fost somat din partea jandarmeriei la ordinul președintelui, ca să se depărteze dintre alegători. Bărbații de încredere a lui Ciocan au reclamat la președinte să facă această dispoziție.

Alegătorii au susținut singuri ordinea. Către ora 4 după-amiază, într-un moment, când soldații din cordon s-au schimbat, jandarmii fără de veste au dat atac asupra alegătorilor, doară îi vor teroriza.

Candidatul Onișor ajunsese la majoritate de 22 voturi pe la ora 4. partida Ciocan a făcut o

ultimă încordare și a adus restul de evrei care încă nu votaseră și cu funcționarii și adicții din Năsăud au ajuns până la 5, pe când s-a pus ceasul de încheiere, la o majoritate de 48 voturi.

S-au dat:

voturi	pentru dr. Onișor.....	386
voturi	pentru Ciocan.....	434

V

Pentru a se ști cine a ales pe Ciocan de deputat al cercului Năsăud și pentru a se cunoaște ținuta alegătorilor români, chemați acum pentru prima oară la luptă națională, lășăm să se vadă în cele următoare voturile.

Au votat pentru
Dr. VICTOR ONIȘOR

candidatul partidului național român:

Sângeorgiul-Român: Ioan Marica, Procop Buia, Tanase Costan a lui Filimon, Toader Iepurean, Vasile Șirlincan, Pavel Șirlincan, Irimie Șorobetea, Ioan Șpaimoc, Procop Varvari, Procop Petroaie, Ioan Marcu, Iustin Sohorca, Dr. Andrei Monda.

Au votat pentru
IOAN CIOCAN

candidatul guvernului

Sângeorgiul-Român: Teodor Marțian, Brecher Aizig, Goldberger Gerson, Baruch Hersch, Lajois Mozeș, Cziment Pinkasz, Uza Gyiorgy, Karacsonyi Andras, Grosz Abraham, Berman Mozes.

Au lipsit de la alegere

Sângeorgiul-Român: Aurel Chintean, Alexandru Mărcuș, Ieronim Tahâș.

VI

Din lista voturilor e ușor de tras concluziile.

Pentru candidatul partidului național au votat toți românii care și-au putut manifesta liber votul. Dintre 386 voturi date pentru dr. Onișor, cu excepția a lor 20 voturi date de străini (17 sași, 3 germani) 366 sunt voturi românești. Fruntașii și inteligenții cercului au votat cu partidul național, alături de alegătorii din popor, talpa partidului nostru.

Pentru candidatul guvernului au votat toți evreii, toți ungurii, sașii afară de 17 și toată ceața funcționarilor, fără deosebire de naționalitate, iar dintre români o parte din prietenii personali a d-lui Ciocan, care îi sunt obligați într-o privință ori într-alta.

Din voturile românești date pentru omul guvernului sunt:

funcționari comitatensi.....	4
funcționari comunali (notari, primari, etc.).....	31
funcționari de stat.....	8
preoți (Ioan Nescuțiu, Nicolau Pop, Valer Vertic, Iacob Popu).....	4
funcționari de la „Aurora” (Ciocan membru în direcțiune).....	4
funcționari susținuți din fondurile grănicerești (ajunși în slujbă sub cărmă lui Ciocan).....	10
avocat (nepotul lui Ciocan).....	1
plugari (5 din Mocod, locul natal a lui Ciocan).....	18
proprietar de crâșmă.....	1
alții.....	3

laolaltă.....84

Cum se vede din lista voturilor lui Ciocan, nu se prea poate spune că Ciocan e alesul românilor. Fiecare poate număra și se va putea convinge că majoritatea voturilor lui Ciocan e evreiască. Că ar fi Ciocan reprezentantul grănicerilor, nu a crezut-o nici până acuma nimenea, nici chiar deputatul Ciocan, care s-a considerat și până acum „reprezentantul cercului” și nu al românilor.

Că partidul național n-a ieșit biruitor din lupta aceasta, deși față de toți străinii din cerc românii au o majoritate de 100 voturi, se explică din faptul că o sută de alegători români au lipsit de la alegere. Dacă din aceștia numai 60-70 erau de față, era cu neputință ca partidul nostru să nu iasă biruitor.

Dar cum s-a zis, aceasta a fost prima luptă în care au intrat aderenții partidului național. Din aceasta vor trage învățătură și conducătorii și gregarii. Când pleci la luptă nu este îngăduit ca să lași nici un soldat acasă.

De altă parte dacă aruncăm o privire asupra voturilor evreiești care au luat parte la alegere și care în lisat alegătorilor fac 1/4 parte, vedem că din acestea n-au lipsit de la votare nici a zecea parte, deși alegerea a fost zi de sâmbătă.

S-a văzut și de astă dată că fiind vorba de o luptă împotriva poporului băștinaș a acestui ținut, toți străinii așezați între noi, susținuți și îngrașiți din sudoarea poporului nostru, toți s-au unit sub conducerea administrației, ca un singur om. Toți străinii, care trăiesc în mijlocul nostru, ni s-au dovedit de dușmanii noștri.

Învățătura care trebuie s-o tragem din această luptă este ca în viitor poporul să se ferească de dușmanii săi.

Ceasul de deșteptare a bătut. Să înțelegem glasul vremii și să fim oameni¹.

¹Bistrița, Tipografia G. Matheiu, 1906, pp. 1-19.

EXPLOATAREA PĂDURILOR GRĂNICEREȘTI DIN BISTRIȚA-NĂSĂUD

OCTAVIAN LUNGU

CAPITOLUL III

Comunele proprietare în exercitarea și apărarea intereselor lor

Am văzut pe scurt dispozițiunile esențiale din legile ungare, apărute la 1890 și atribuțiunile Direcțiunii silvice ca administratoare a pădurilor grănicerești.

Urmează să ne ocupăm și de drepturile comunelor proprietare, din punct de vedere al apărării intereselor lor.

Cele 44 comune proprietare își apără interesele printr-o comisie silvică formată din 8 membri.

Drepturile acestei comisiuni silvice sunt de asemenea reglementate prin legea din 1890 și prin instrucțiunile date de Ministerul de Agricultură și Interne cu nr. 80279¹.

Fiecare din cele 44 comune proprietare alege câte un reprezentant din consiliul comunal. Acești 44 delegați aleși de sânul consiliilor comunale constituiesc reprezentanța generală a comunelor grănicerești. Ea alege, sub președinția subprefectului, în capitala județului, cu unanimitate de voturi pe cei 8 membri din comisia de 8.

În afară de cei 8 membri aleși de reprezentanții comunelor proprietare mai fac parte din această comisie silvică:

Doi membri aleși de către consiliul județean, în conformitate cu paragraful 82 și art. XXI al legii administrative din 1886.

Subprefectul județului în calitate de președinte, Directorul regiunii silvice cu vot consultativ.

Membrii comisiei de opt se aleg pe termen de 3 ani.

Această comisie s-a numit și se numește și atât comisia de opt delegă membrilor aleși de comunele proprietare dintre cei 44 reprezentanți.

Comisia silvică se întrunește de obicei odată pe an, ținând o ședință în luna martie.

În baza legilor ungare, această comisie avea dreptul să examineze bugetul contabil viitor, cât și gestiunea anului trecut.

Toate propunerile și observațiile privitoare la bugetul Direcției silvice sunt înaintate de Comisia silvică, Prefecturii județului. Prefectura județului are calitatea să aprobe propunerile comisiei de opt sau ale Direcțiunii silvice, iar hotărârile aduse de consiliul județean erau obligatorii atât pentru Direcțiunea silvică, cât și pentru comisia de opt în cazul când nu erau atacate prin recurs. Recursul putea fi făcut de inspectorul silvic, de comisia de opt sau de un membru al ei. Recursul se trimite Ministerului de Interne și acesta în înțelegere cu Ministerul de Agricultură hotăra definitiv asupra tuturor chestiunilor speciale.

¹ Vezi detalii Magyarorsagy Rendeletek Tara din 1890 II, paragr. 52 la pag. nr. 1799-1804.

Comisia de opt avea dreptul să examineze numai bugetul, ceea ce constituia mai mult un drept consultativ, decât unul dispozitiv.

În cazul unor divergențe de păreri sau unor diferențe, Ministerele competente dădeau câștig de cauză Direcțiunii silvice, ca organ de administrare al statului.

Competența acestei comisiuni, cum vedem, e restrânsă, puterea dispozitivă, executivă sau de inițiativă de loc. Starea de lucru este mai mult consultativă. Acest drept se dă președintelui și socotelile și să facă observații asupra lor.

Interesele comunelor proprietare urmăreau ca venitele realizate în baza unor exploatare raționale a pădurilor administrate cumulativ, să fie cât de mari, căci dividendele care le primeau în baza cotei de participație sau în funcție de veniturile realizate de Direcția silvică ca administratoare a pădurilor grănicerești.

Comunele mai aveau tot interesul ca cheltuielile de administrație să nu fie mari și să nu realizeze investiții moarte, căci în acest caz ar fi diminuat veniturile comunelor. Comunele primeau veniturile lor numai după scăderea cheltuielilor de administrație. Aceste cheltuieli se compuneau din:

I. Cheltuieli de Administrație

1. salariile personalului silvic central și superior.
2. Cheltuieli de birou, imprimare, etc.
3. Cheltuieli de deplasare.
4. Chirii.
5. Întreținerea clădirilor.
6. Sarcini comune:
  - a) Impozite asupra pădurilor, etc.
  - b) Bonificație în favorul guvernului ungar în rentă anuală de 6.000 kor., ca echivalent al unor cheltuieli făcute în interesul pădurilor grănicerești.

II. Cheltuieli de exploatare

1. Binalei, aparate, etc., întrebuințate la măsurarea și delimitarea pădurilor.
2. Plata lucrătorilor.
3. Construirea de drumuri, căi ferate forestiere și alte instalații.

III. Cheltuieli pentru apărarea și regenerarea pădurilor

1. Cheltuieli de împădurire, plantațiuni, etc.
2. Cheltuieli neprevăzute pentru apărarea pădurilor împotriva pagubelor elementare.

În bugetul Direcțiunii silvice din Bistrița se trece de cheltuieli anuale și suma de 6.000 kor. În favorul guvernului ungar, drept bonificație pentru acoperirea unor cheltuieli făcute cu administrarea pădurilor, în interesul comunelor proprietare.

Vedem că toate veniturile rezultate din administrarea pădurilor, sunt rezervate exclusiv comunelor proprietare și Direcția silvică, în calitate de administratoare și organ al statului, scădea numai cheltuielile de administrare făcute tot în interesul comunelor proprietare. Rezultă deci dreptul de proprietate neștirbit al comunelor garantat și recunoscut prin legile din 1890.

Direcția silvică, pe lângă cheltuielile indicate mai sus, avea și altele, pe care le avansa din veniturile pădurilor administrate cumulativ, în contul și în sarcina comunelor în interesul cărora erau făcute. Mai avem de amintit că în baza legilor ungare, locuitorii din cele 44 comune grănicerești n-aveau dreptul să vândă produsele forestiere primite din pădurile destinate comunei și locuitorilor, ci numai să le folosească pentru trebuințele proprii.

În rezumat, subliniem că dispozițiile legilor ungare nu ating dreptul de proprietate asupra pădurilor, dimpotrivă, îl garantează, menirea acestor legi fiind să asigure administrarea pădurilor în interesul comunelor proprietare.

Administrarea și Exploatarea Pădurilor Grănicerești prin Direcția Silvică, în baza Legilor din 1890

Activitatea Direcțiunii silvice din Bistrița poate fi împărțită în două epoci.

Prima epocă cuprinde activitatea Direcției sub regimul maghiar începând cu anul 1890 și până la începutul anului 1919, când s-a trecut sub dominația românească.

A doua epocă va cuprinde activitatea Direcției silvice sub regimul român.

Pe lângă lucrările înșirate până acum, direcția silvică a executat o serie de lucrări menite să satisfacă cerințele unei bune organizări și gospodării forestiere.

S-a organizat serviciul central înzestrându-l cu număr suficient de ingineri silvici și triangulatori și cu personalul administrativ necesar. Serviciile exterioare de asemenea au fost bine organizate, înființându-se 11 ocoale silvice, având fiecare câmpul de activitate și teritoriul forestier bine delimitat.

Direcția silvică, ca organ al Statului ungar, a administrat în fostul district al Năsăudului, următoarele suprafețe păduroase:

1. Păduri destinate populației și comunelor.....	58.769,93
2. Păduri administrate cumulativ.....	204.334,98
3. Alte păduri comunale, neaparținând comunelor din fostul district al Năsăudului.....	4.079,57
4. Păduri bisericești.....	248,87
5. Păduri aparținând fondului central scolastic și de stipendii de la Năsăud.....	9.020,47
6. Păduri aparținând fiscoșului minier.....	3.745
Total jugăre cadastrale.....	280.198,87

Serviciul exterior al Direcției silvice din Bistrița era compus din 11 ocoale silvice. Direcția silvică n-avea în administrare și supraveghere numai întinderile păduroase indicate, ci și administrarea și supravegherea pășunilor alpine al căror uzufruct era rezervat exclusiv comunelor proprietare. La întinderea totală de 280.198,88 jugăre cadastrale trebuie să mai adăugăm deci și întinderea totală a pășunilor alpine în suprafață de circa 57.000 jugăre cadastrale¹. Repartizarea suprafețelor păduroase și a pășunilor alpine pe cele 11 ocoale, ne dă următorul tablou:

Nr. crt.	Ocolul silvic	Păduri	Pășuni alpine	Total jugăre cadastrale
1.	Șieut	3.574,61	28,25	3.602,86
2.	Năsăud	10.965,26	1.289,35	12.254,61
3.	Salva	36.814	2.742	39.556
4.	Parva	24.512	7.533	32.045
5.	Anieș	26.072,60	11.051,59	37.124,19

¹ Un jugăr cadastral=0,575484 ha.

6.	Rodna	35.570	8.317,33	43.887,33
7.	Izvorul-Someșului	38.757,77	14.032,14	52.789,91
8.	Ilva	21.639,32	272,16	21.911,48
9.	Tiha-Bârgăului	21.614,21	498,98	22.113,19
10.	Bistrița-Bârgăului	27.441,31	1.182,65	18.523,95
11.	Dornișoara	33.237,79	9.984,42	43.222,21
	Total	280.198,87	56.931,87	337.130,74

Suprafața totală de 337.130,74 jugăre cadastrale transformată în ha. și exprimată în procente ne dă:

60,61%	1. Păduri administrate cumulativ	117.574,54 ha.
17,43%	2. Păduri destinate pentru uzul direct al locuitorilor și comunelor	33.820 ha.
5,07%	3. Păduri aparținând fondurilor din Năsăud	9.836,92 ha.
16,89%	4. Pășuni alpine aparținând comunelor grănicerești	<u>32.762,24 ha.</u>
100,00%	Total:	194.006,60 ha.

Totalizând suprafețele păduroase administrate cumulativ în întindere de 117.584,54 ha. și cele pentru folosința directă a locuitorilor și a comunelor, în întindere de 33.820 ha., precum și pădurile aparținând Fondurilor Năsăudene, găsim întinderea totală de 161.241,46 ha. pe care repartizând-o la numărul total al locuitorilor din cele 44 comune grănicerești, obținem 1.923,20 ha. pe cap de locuitor.

Conform recensământului general din 20 decembrie 1930, numărul total al locuitorilor din cele 44 comune grănicerești, este de 83.834 locuitori.

Lucrări de împădurire

Începând cu anul 1891 Direcția silvică a executat și lucrări de împădurire, plantând în fiecare an suprafețe însemnate până în anul 1915, când s-au sistat lucrările din cauza războiului mondial.

În raza celor 11 ocoale silvice s-au plantat următoarele suprafețe:

Nr. crt.	Ocolul Silvic	Suprafața împădurită în jugăre cadastrale
1.	Șieuț	568,66

2.	Bistrița-Bârgăului	7.143,33
3.	Tiha-Bârgăului	1.869,75
4.	Dornișoara	7.724,52
5.	Rodna	7.089,01
6.	Izvorul-Someșului	9.165,67
7.	Anieș	2.983,61
8.	Parva	771,77
9.	Ilva	2.884,67
10.	Salva	6.971,73
11.	Năsăud	354,63
	Total:	47.527,35

Aceste plantațiuni executate în decurs de 25 ani au costat suma totală de 382.005,81 kor., revenind la medie de 8,49 kor. pe jugăr cadastral.

Tabloul de mai jos ne dă pe ani suprafețele plantate, costul și media pe jugăr cadastral:

Anii	Suprafața jugăre cadastrale	Costul Coroane	Media Coroane
1891	707,73	7.100,35	10,03
1892	629,78	6.270,77	9,96
1893	914,30	6.288,10	6,88
1894	1.213,19	12.778,41	10,53
1895	1.275,70	11.787,38	9,24
1896	1.352,86	13.156,32	8,99
1897	1.523,92	11.883,21	7,80
1898	1.600,00	11.207,98	8,06

1899	1.930,93	10.757,84	8,10
1900	2.056,19	10.791,97	7,09
1901	2.865,82	16.855,78	6,67
1902	2.367,69	12.509,98	6,22
1903	2.504,05	19.207,79	7,67
1904	1.252,23	4.202,00	4,91
1905	2.287,82	17.957,80	7,85
1906	2.226,30	18.337,32	8,25
1907	2.244,25	21.601,91	8,84
1908	3.233,64	26.314,97	8,14
1909	2.661,99	24.502,19	9,23
1910	3.052,96	26.807,03	8,78
1911	2.303,44	23.720,49	10,30
1912	2.048,87	17.949,44	8,76
1913	2.530,01	25.390,21	10,04
1914	1.902,10	16.687,18	8,72
1915	641,58	8.939,48	13,93
Total	47.527,35	382.005,81	8,49

Din acest tablou vedem că în anul 1915 suprafața plantată s-a redus din cauza războiului, iar prețul mediu de cost marchează o urcare simțitoare, determinată de începutul unei inflații monetare.

Variațiunile prețului mediu în decursul timpului, pe lângă mici oscilațiuni în privința puterii de cumpărare a banului, se datorează în mare parte condițiilor geografice și condițiilor de comunicație.

După ce am văzut realizările executate de Direcția silvică în domeniul forestier, să vedem și celelalte realizări de ordin constructiv și financiar.

Direcția silvică din Bistrița și-a început activitatea în împrejurări destul de grele, având multe piedici de ordin material și mai ales și de ordin social de învins. Cele de ordin material și tehnic

rezumau lucrările necesare în vederea unei exploatări raționale și a unei valorizări rentabile a pădurilor.

Întreaga gospodărie forestieră trebuia organizată; lipseau căile de comunicație care să permită și să înlesnească punerea în valoare, mai ales a masivelor greu accesibile. Lipseau instalațiile industriale și fabricile de cherestea.

În anul 1899 s-a construit la Bistrița palatul Direcției silvice, o clădire frumoasă și impunătoare, costând 500.000 kor. Între 1907-1909 s-a construit linia ferată forestieră cu trafic public limitat, pe Valea Ilvei, în lungime de 35 km. costând 1.750.000 kor. și linia ferată forestieră de pe Valea Leșului în lungime de 12 km. costând 600.000 kor.

Pe lângă căile ferate forestiere, comunele proprietare au participat prin Direcția silvică la construirea căii ferate de pe Valea Someșului cu suma de 370.000 kor., iar pentru calea ferată de pe Valea Bârgăului cu suma de 1.444.350 kor. Prin construirea acestor căi ferate s-a ridicat valoarea economică a pădurilor grănicerești, deschizându-se drumul comerțului cu trafic mare și pentru export. În același timp s-au satisfăcut importante interese locale.

Pentru fiecare ocol silvic s-au construit clădirile necesare administrației, case de adăpost pentru pădurari și alte construcții și lucrări în valoare totală de 10.000.000 kor.

Aceste instalații le vom descrie în altă parte. E suficient să amintim că un domeniu forestier atât de mare fără instalațiile tehnice necesare nu poate avea decât o valoare economică și comercială foarte redusă. Rezultă deci însemnătatea investițiilor pentru pădurile grănicerești.

Valorizarea produselor forestiere prin direcția silvică

Direcțiunea silvică Bistrița, supusă prescripțiilor contabilității publice, și-a putut valoriza produsele forestiere din pădurile grănicerești în regie proprie, ci numai prin vânzare pe calea licitației publice. Vânzările se făceau după împrejurări și după posibilitățile anuale de exploatare, pe un termen mai lung, cu prețul de estimatie calculat pe jugăr cadastral.

Astfel Direcțiunea silvică a vândut firmei „Societatea pe acțiuni pentru comerțul lemnului Cluj”, materialul lemnos de pe o întindere totală de 1.155,42 jugăre cadastrale obținând în total suma de 7.967.529 kor. Contractul de vânzare s-a încheiat pe un termen de 15 ani.

Această firmă a dat însă faliment și succesoarea ei, firma Hirschler a avut aceeași soartă. Urmașa firmei Hirschler a fost „Societatea pentru industria lemnului din Bistrița-Năsăud. Această firmă a executat și contractul încheiat cu firma „Societatea pe acțiuni pentru comerțul lemnul Cluj”.

Pentru a avea utilajul necesar unei exploatări forestiere, Direcția silvică a stipulat în contractele de vânzare cu firmele cumpărătoare, obligația de a construi toate instalațiunile necesare unei exploatări forestiere, fabrici de cherestea, etc.

La expirarea contractelor de concesiune instalațiunile treceau în deplină proprietate, prin Direcțiunea silvică, în patrimoniul grăniceresc. Construcțiunile de transport, pe uscat și apă, uzinele, instalațiile depozitelor de lemne, urmau să treacă în mod gratuit, iar instalațiunile tehnice, mașinile, la facultatea Direcțiunii silvice puteau fi răscumpărate. Răscumpărarea investițiilor se putea face plătindu-se jumătate din valoarea lor, preț stabilit pe cale judiciară.

În acest mod, Direcția silvică a mărit patrimoniul grăniceresc, prin instalațiile necesare exploatărilor forestiere. Începând cu anul 1891 și până în anul 1920, Direcția silvică a vândut materialul lemnos prin licitație publică, încheind după cum am amintit, contracte cu termen lung sau mai scurt, după împrejurări.

Materialul lemnos se vindea prin estimatie, pe jugăr cadastral, și Direcția silvică avea numai să se îngrijească de-aproape ca concesionarul să execute lucrările de exploatare în spiritul legii silvice și să îndeplinească toate condițiunile stipulate în contracte.

Industrializarea și comercializarea se făcea din partea concesionarilor, Direcția silvică încasând numai prețul stabilit pe jugăr cadastral.

În tabloul ce urmează vom arăta vânzările în acest interval de timp, precum și suma totală obținută:

Anii	Jugăre cadastrale	Prețul total coroane, fileri	Preț mediu pe jugăr cadastral
1891	549,20	64.992,20	118,34
1892	549,80	63.353,20	115,22
1893	434,54	47.170,60	108,55
1894	339,21	43.120,80	127,12
1895	394,95	68.160,70	175,15
1896	486,20	87.010,40	178,96
1897	426,20	87.010,40	178,96
1898	426,20	87.010,40	178,96
1899	464,06	100.790,40	217,19
1900	464,06	100.790,40	217,19
1901	448,65	169.560,38	377,93
1902	647,37	233.442,47	360,60
1903	694,80	251.886,10	392,53
1904	717,06	265.964,60	370,91
1905	900,42	456.851,19	507,37
1906	870,43	445.336,02	511,66
1907	1038,11	825.044,62	794,75
1908	1087,27	919.776,71	845,94
1909	1196,03	1.110.887,71	928,81
1910	1196,03	1.110.887,71	928,81
1911	1418,29	1.395.264,04	983,76

1912	1402,85	1.456.910,92	1.038,54
1913	1394,19	1.459.697,42	1.047,00
1914	1774,48	1.966.085,42	1.107,98
1915	1610,45	1.836.132,92	1.140,14
1916	1363,26	1.599.175,65	1.173,05
1917	1340,05	1.565.795,45	1.168,46
1918	816,53	1.658.843,55	2.029,21
1919	821,90	1.715.943,55	2.087,78
1920	436,31	1.206.377,05	2.764,95
	25709,80	22.400.371,78	871,28

Direcția silvică avea încasări și din alte venituri, doborâturi de vânt, etc., care nu sunt cuprinse în acest tablou.

Vorbind despre vânzările prin licitație publică, vom aminti și despre măsurile luate în ceea ce privește scoaterea materialului lemnos din pădure.

În temeiul paragrafului 115 al legii silvice 31 din 1879, Direcția silvică a exercitat prin serviciile exterioare și organele subordonate, un control sever cu privire la scoaterea materialului lemnos din pădurile particulare din cele administrate cumulativ, cât și din pădurile destinate populației. Aceste măsuri erau justificate de necesitatea de a împiedica delictes silvice.

Niciun transport de material lemnos nu se putea face decât în baza unei legitimații de transport, dovedindu-se astfel proveniența lemnului. Pentru acest scop s-au constituit cantoane de pază situate în Salva, Romuli, Ilva-Mică, Bistrița-Bârgăului, Mureșenii-Bârgăului și Iad.

Aceste cantoane erau situate în acele locuri pe unde trebuia să se treacă cu transportul materialului. Pentru fiecare transport se elibera de către brigadierul silvic o legitimație și în acest scop acest funcționar al Direcției silvice se deplasa în parchetele de exploatare sau la locul de tăiere. Aici marca și numerota buștenii cu ciocanul revolver, trecând în legitimația de transport numărul de ordine și dimensiunile materialului lemnos.

Fără această legitimație nu se putea trece pe la barierele menționate mai sus și orice material a cărui proveniență nu se putea justifica, era confiscat. Materialul nu se putea vinde numai pe baza legitimației de transport, ci se cerea și un certificat de vânzare care se elibera de către șeful ocolului silvic. Certificatele de vânzare necesitau și viza Primăriei comunale. Prin aceste formalități se împiedicau în bună parte delictes silvice.

Cu toate măsurile de control și de pază, delictes silvice n-au putut fi cu desăvârșire înlăturate.

Aceste măsuri de control se aplicau cu severitate la scoaterea materialelor rășinoase. Lemnele de fag, pentru foc, se puteau transporta și fără legitimație căci exploatarea lemnului de foc se făcea numai în conformitatea amenajamentelor și în baza unei aprobări din partea Direcțiunii silvice. În urma acestui fapt se cunoștea aproximativ cantitatea materialului care urma să se transporte.

De asemenea nu se cerea legitimație de transport pentru produsele forestiere de esență rășinoasă, exploatate de pe suprafețele mari, în baza unui contract încheiat cu Direcția silvică.

În rezumat, acestea erau fazele prin care au trecut pădurile grănicerești sub regimul unguresc până la unire.

După desființarea regimentului de graniță, pădurile au fost puse sub sechestrul politic, intenționându-se trecerea lor în proprietatea statului. După multe dificultăți și intervenții, contractul din 1872 asigură foștilor grăniceri dreptul de proprietate asupra pădurilor și altor averi. Legile din 1890 și pacea judecătorească garantează și dreptul de proprietate asupra munților revendicați.

În virtutea legilor din 1890 pădurile foștilor grăniceri se declară de averi comunale, trecând în administrarea statului.

Pădurile se împart în două categorii:

a) Păduri administrative comunale.

b) Păduri destinate populației din comunele grănicerești.

Direcția silvică înființată la Bistrița a executat dispozițiile cuprinse în legile ungare din 1890, a delimitat pădurile statornicind hotarele, a întocmit amenajamente și regulamente de exploatare, a stabilit în anul 1892 cheia pentru repartizarea veniturilor rezultate din pădurile administrate cumulativ, între comunele proprietare. A construit clădirile necesare administrației centrale și serviciilor externe, a identificat aproape întreg sectorul forestier, a construit căi ferate forestiere punând în valoare masivele seculare neexploatare, a folosit contracte cu termene lungi, concesionând exploatarea parchetelor scadente; a executat o serie întreagă de lucrări cu privire la regenerarea pădurilor, urmărind în același timp realizarea condițiilor cerute pentru formarea unei păduri normale. Prin împărțirea pădurilor în cele două categorii, pădurile administrate cumulativ, constituite din pădurile rămase după defalcarea pădurilor destinate pentru satisfacerea locuitorilor cu lemne de foc și material de construcție s-a ajuns la mai multe avantaje.

În cazul unor proprietăți divizate, comunele supuse sau proprietarii s-ar fi putut exploata într-un mod rațional porțiunile de pădure din perimetrul hotarelor lor, fie din lipsa căilor de comunicație și a instalațiilor tehnice, a fabricilor de cherestea, fie din cauza altor împrejurări de ordin economic și financiar. Vorbind despre exploatare, trebuie să amintim și de regenerare care desigur nici nu s-ar fi făcut. Trebuie să mai remarcăm că instalațiile forestiere reclamând investiții mari, nu rentează decât în cazul unor exploatare neîntrerupte garantate prin posibilitățile anuale. Aceste condițiuni sunt date numai de un regim silvic unitar din punct de vedere al complexului păduros și al posesiunii.

Întreg domeniul pădurilor administrate cumulativ formează un complex economic fără deosebire de drepturile de proprietate aparținând fiecărei comune. În consecință s-au putut lua măsuri unitare cu privire la lucrările tehnice, silvice și economice.

Toate acestea sunt avantaje care trebuie just apreciate lăsând la o parte spiritul ostil manifestat sub regimul maghiar de instituție de stat, față de progresul comunelor și locuitorilor pe teren cultural și economic. Direcția silvică, în calitate de administratoare a pădurilor grănicerești, a instituit ordine în gospodăria forestieră, a conservat pădurile, făcând prin acest fapt un serviciu netăgăduit comunelor proprietare.

După ce am indicat toate aceste avantaje, să arătăm ce sume au primit comunele proprietare de la Direcția silvică.

Am amintit în altă parte că comunele grănicerești își luaseră în baza păcii judecătorești de la 1890, o obligațiune de plată către familia Kemeny în sumă de 315.000 kor., plus cheltuieli avocațiale în sumă de 22.000 kor. până la amortizarea completă a acestei datorii, comunele nu puteau cere nici un dividend din veniturile realizate din exploatarea pădurilor administrate cumulativ. Termenul de plată

era prevăzut la maximum 10 ani. Suma datorată s-a putut plăti într-un termen mai scurt, așa încât comunele proprietare, începând cu anul 1895, au primit de la Direcția silvică tangenta cuvenită în baza titlului de proprietate asupra pădurilor.

După cum știm, comunele proprietare nu participă în mod egal la distribuirea veniturilor, ci repartizarea se face în baza unei chei stabilită de Direcția silvică în anul 1892.

Această cheie s-a stabilit, după cum știm, luându-se drept criteriu întinderea păduroasă aparținând fiecărei comune, cât și valoarea materialului lemnos.

Vom arăta în altă parte ce întindere are fiecare comună, din pădurile administrate cumulativ, cât și din pădurile destinate pentru unul direct al locuitorilor. Aceste proprietăți sunt foarte inegal repartizate și la numărul locuitorilor din fiecare comună, ne va da în medie pe cap de locuitor, un procent foarte variat.

În consecință și sumele primite de fiecare comună de la Direcția silvică nu vor fi egale.

Suma încasată de fiecare comună, în calitate de persoană juridică, nu se distribuie locuitorilor din comună, ci conform legilor în vigoare, suma se folosește pentru scopuri administrative, culturale, bisericești și pentru asistență.

Având comunele grănicerești aceste venituri, s-au construit în fiecare comună, școli, biserici frumoase și clădiri comunale.

În tabloul ce urmează, vom arăta suma primită de fiecare comună grănicerească în interval de 27 ani:

Nr. crt.	Comuna	Suma în coroane
1.	Bichigiu	61.524,70
2.	Bistrița-Bârgăului	687.663,16
3.	Josenii-Bârgăului	271.995,73
4.	Mijlocenii-Bârgăului	74.726,37
5.	Mureșenii-Bârgăului	69.414,38
6.	Prundul-Bârgăului	452.852,27
7.	Rusul-Bârgăului	293.452,00
8.	Susenii-Bârgăului	295.349,80
9.	Tiha-Bârgăului	256.399,83
10.	Budacul-Român	53.896,17
11.	Feldru	116.697,19
12.	Găureni	14.685,45
13.	Gledin	34.584,77
14.	Coșbuc	16.492,79
15.	Ilva-Mare	886.435,32
16.	Ilva-Mică	151.768,22

17.	Leșu	224.917,50
18.	Măgura-Ilvei	206.935,79
19.	Maieru	389.626,32
20.	Mititei	100.035,93
21.	Mocod	101.915,99
22.	Monor	151.364,14
23.	Morăreni	36.269,43
24.	Rușii-Munți	52.867,97
25.	Năsăud	224.022,74
26.	Nepos	38.226,18
27.	Mărișelul	58.361,04
28.	Parva	45.779,40
29.	Poienile-Zăgrei	42.394,47
30.	Poiana-Ilvei	47.209,02
31.	Ragla	20.622,19
32.	Rebra	48.924,98
33.	Rebrișoara	199.353,42
34.	Rodna-Veche	513.696,37
35.	Rodna-Nouă (Șanț)	560.082,62
36.	Romuli	560.082,62
37.	Runcul-Salvei	98.871,51
38.	Salva	72.658,76

39.	Sângeorzul-Român	165.534,07
40.	Sântioana	35.029,61
41.	Șieuș	25.259,47
42.	Suplai	31.660,00
43.	Telciu	1.031.247,08
44.	Zagra	12.523,70
	Total Coroane	8.186.265,86

MONOGRAFIA

SOCIETĂȚII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE

„AURORA“

DIN NĂSĂUD
(1873—1923)

DIN ÎNSĂRCINAREA DIRECȚIUNII COMPUSĂ DE

N. DRĂGANU

ÎMPRIMERIA DR. SEBASTIAN BORNEMISA
CLUJ. PIATA CUZA VODA 16

1 9 2 4

2407

Onorat Consiliu de Administrație

Îmi iau voie a vă prezenta astăzi încheierile cu toate conturile, inventariile și tablourile privitoare la Bilanțul Ctul. Profit și Pierdere pro anul de gestiune 1923, care este al L-lea de la înființarea Institutului nostru. Asemenea îmi permit a face unele propuneri privitoare la acest Bilanț, care sunt a se dezbate la adunarea generală ordinară jubiliară.

Bilanțul prezentat pentru aprobarea d-voastră este compus, ca și în anii trecuți, în modul cel mai real posibil și atât dezvoltarea operațiunilor, cât și beneficiul net realizat la 31 decembrie 1923, cred că va mulțumi, ba chiar va întrece așteptările acționarilor noștri.

Astfel făcând comparație cu conturile bilanțului anului de gestiune 1922, se va constata la:

Activa:

Co. Cassa, arată un sold de lei 774.042,13 (din care Filiala lei 228.469) față de lei 327.453; mai mult cu lei 416.589,06.

Co. Disponibil la bănci, adică depunerea noastră spre fructificare la Pesti Ker. Bpesta, din anul 1916-17 care face lei 83.211,76 socotit 2 cor.=1 leu. Aci țin să observ că d-l I. Lapedatu, membru al comisiunii oficiale de lichidare a chestiunilor financiare pendente cu Ungaria, a declarat într-o conferință ținută luna trecută în Cluj, că s-a convenit cu Statul Ungar ca depunerile private să se achite în cazul cel mai nefavorabil cu cursul 2 cor.=1 leu. Această creanță a noastră a fost la timp avizată forurilor competente, atât prin „Solidaritatea”, cât și direct la Ministerul de finanțe.

Co. Cambii, avem lei 3.333.277 (Filiala 1.424.456) față de lei 1.263.291; avem creștere de lei 2.402.986.

Co. Cambii cu acop. ip., ram nou de operațiuni, căruia aflu de bine să i se deie în viitor cea mai frumoasă dezvoltare și asupra căruia voi reveni mai jos; arată lei 333.000 (Filiala 281.800).

Co. Credite ipotecare cu obligațiuni, avem lei 1.832,78 (Filiala 16.000) față de lei 1.862.764,96; arată scădere de lei 30.444,18. La acest loc să aprobați ca în viitor să abandonăm tot mai mult acest ram, dovedit foarte greoi, îndeosebi la validarea pretențiunii noastre pe cale procesuală, și în locul lui să introducem cambiile cu acoperire ipotecară, care deși reclamă lucru mai mult ca obligațiunile, în schimb ajungem la mai mare lichiditate a banului împrumutat și la o mai scurtă cale procesuală pentru validarea pretențiunii noastre.

Co. Credite personale cu obligațiuni cu caventi, avem lei 1.535.001,89 (Filiala lei 40.000) față de lei 1.183.500; arată creștere de lei 351.501,20. Rog să aprobați, tot în baza motivelor aduse la ctul. Anterior, ca să înlocuim pe încetul acest ram, cu cambii cu caventi, care sunt mai ducătoare la scop pentru un institut de bani.

Co. Credite de Ct. Crt., avem lei 4.468.405,90 (Filiala lei 174.412,10) față de lei 4.829.502,27 arată scădere lei 361.096,37. Aci se cuprind în mare parte creditele oferite pe termen scurt băncilor populare, cooperativelor, întreprinzătorilor, comercianților și industriașilor, precum și altor debitori care ridică și răsplătesc în rate împrumutul luat. Acesta este un ram foarte apreciat la orice institut de bani, putându-se, în caz de lipsă, abzice și încasa cu ușurință sume însemnate, îngrijindu-ne noi, bineînțeles ca să fie bine asigurate

aceste credite.

Starea împrumuturilor: la Centrală și Filială cu 31 decembrie 1923 ele fac lei 12.492.005,57 față de lei 9.040.058,92, adică arată o creștere de lei 2.451.946,65.

Co. Efecte publice, avem tot starea din anul 1922, de lei 134.500 (vezi Tabloul efectelor publice cu amortizările efectuate).

Co. Diverse acțiuni, avem lei 583.500 față de lei 151.577, adică o creștere de lei 431.923, cumpărând acțiuni „Hebe”, Creditul Industrial și Bihoreana și fiind socotite toate acțiunile în Bilanț cu cursul nominal după ce s-a amortizat și în anul acesta (v. nr. 3-1924) lei 23.125 – tot venitul anului 1923 (vezi tablou div. acțiuni și amortizările efectuate). Dividenta anului 1923 considerată numai în anul 1924 face minimal lei 65.000, ca venit.

Co. Bon de asigurare, este tot starea veche, plătindu-se prima de asig. Din Co. Spese curente, ceea ce este tot în favorul bilanțului.

Co. Casele Institutului, cele 3 case, este asemenea tot starea veche de lei 71.500, după ce s-a amortizat și în anul 1923 (v. nr. 1-1924) prețul reparațiilor în suma de lei 55.250.

Co. Mobilier, s-a amortizat în întregime din venitul anului 1923 (v. nr. 3-1924) și anume pt. Centrală lei 10.045,75 și pt. Filială lei 21.920.

Activa face lei 13.123.013,31 față de lei 10.011.535,40 și arată o creștere de lei 3.111.477,91 (Filială 1.990.725).

Pasiva:

Co. Capital societar, este tot cel vechi de lei 500.000.

Co. Fondul gen. de rez., Fd. Special de rez., Fd. cult. și de binefaceri, Fd. pt. întreținerea edificiilor, Fd. pt. amortizarea creanțelor dub. fac lei 775.000 – față de lei 550.000, arată o creștere în cursul anului de gestiune de lei 235.000 (vezi propunerea mai jos pt. dotație cu lei 35.420 - din ben. net pr. ad. Gen.).

Co. Fondul de pensie al funcționarilor, este lei 250.000 – față de 175.000; arată o creștere în cursul anului de gestiune de lei 75.000 (vezi mai jos propunerea pt. dotație de ben. net pr. ad. gen. cu lei 14.760).

Co. Depuneri spre fructificare, avem lei 11.194.376,90 față de 8.566.744,84; arată o creștere de lei 2.627.632,06 (Filiala 883.171,50). Se constată că până când la aproape toate băncile din țară a scăzut stocul depunerilor în anul trecut în gestiune, la noi a crescut cu o sumă însemnată, ceea ce este a se atribui pe lângă sporirea dobânzilor și faptului că am satisfăcut totdeauna deplin cererile deponenților, plătind imediat ori cel mult la câteva zile și cele mai mari depuneri abzise. De aci încrederea mare a publicului.

Co. Dividende neridicate, arată lei 10.195 – față de lei 1.960, adică o creștere de lei 8.235.

Co. Interese trans. Anticipate pe anul 1924, avem lei 73.282,77 (Filiala 25.182,77) față de lei 43.291, o creștere de lei 29.991,77.

Co. Beneficiu net reportat din 1922 lei 20.000 – față de lei 10.000 – o creștere de lei 10.000.

Co. Beneficiu din anul 1923 lei 255.230,57 (Filiala lei 44.928,01) față de lei 143.654,56; arată o creștere de lei 111.576,01. Beneficiul brut este de lei 1.375.961,38 (Filiala lei 94.364) față de lei 871.724,62 din anul 1922; arată o creștere de lei 504.236,76.

Din datele de mai sus se constată: sporirea depunerilor spre fructificare, a operațiunilor societății, precum și creșterea circulației cassei, care a fost de lei 64.934.000 (Filiala lei 6.677.788) față de lei 42.069.024, adică o creștere de lei 22.864.976.

Revirimentul general este de lei 167.811.920 față de 116.050.595, cu o creștere de lei 51.761.325 (Filiala 13.970.263).

Asemenea se constată creșterea însemnată a beneficiului net, ceea ce este a se atribui, nu într-atâta sporirii neînsemnate a dobânzii împrumuturilor, cât mai cu seamă împrejurării, că institutul nostru a operat și în anul expirat numai cu banul propriu, așa că a putut satisface aproape toate cererile de credite ale populației noastre agronomice, oferindu-i totodată cel mai ieftin credit posibil în criza actuală acută de numerar și în comparație cu alte institute similare din țara noastră, ceea ce putem afirma fără a putea fi dezmințiți, fiind aceasta cu adevărat un titlu de satisfacție și mândrie pentru institutul nostru între împrejurările anormale de astăzi.

Revenind la beneficiul net, acela se compune din:

Beneficiul reportat din anul 1922.....	lei 20.000
Beneficiul din anul 1923 Centrala.....	lei 255.230,57
<u>Beneficiul din anul 1923 Filiala.....</u>	<u>lei 44.928,07</u>
Total.....	lei 320.158,64

Acest beneficiu a rezultat după ce s-au redus și nu s-au considerat următoarele sume:

I. Redus cu:

1) Mobilierul amortizat din venitul anului, pr. ctul. Provizoriu (v. nr. 3-1924) la:

Centrală.....	lei 10.045,75
Filială.....	lei 21.920
<u>Total.....</u>	<u>lei 31.965,75</u>
Transport.....	lei 31965,75
Report.....	lei 31.365,75

2) Imobile, reparațiile la cel 3 case pr. Ctul. Spese de emis., Div. venite și

Prov. (v. nr. 1-1924) amortizate.....lei 55.250

3) Acțiuni cumpărate în anul 1923, amortizat agio pr. ct.

Prov. (v. nr. 3-1924).....lei 23.125

4) Fondurile de rez. și pensii dotat cu:

Interese pr. Co. Profit și Pierdere	lei 78.435
Dotatii pr. Co. Prov. (v. nr. 4 și 13-1924).....	lei 99.977
Fd. pt. amort. Dubioaselor, nou.....	<u>lei 100.000 -----lei 276.412</u>
Total redus cu.....	lei 386.752,75

II. Nu s-au considerat ca venit:

1. Interesele restante după împrumuturi care socotite cu

numai 14% dau suma de.....lei 100.000

2. Divid, după acțiunile băncii de nom. 583.500 – socotite cu

preț minimal pro anul 1923 sunt.....lei 65.000

3. Interesele după depunerile la Pesti Ker. Bk. Bpesta, bilanțate cu 83.000, neconsiderate interesele din 1918

4. Interesele după Renta Ung. De 4% dinainte de răzb. Cor. 322.000

(bilanțate cu 80.500) neconsiderate din anul 1918

5. Interesele pro 1 Aug. 1923 după Bonurile de tezaur de la Împrum. Naț. al Ardealului

de 5% din 1919, nemi-amintind int. după împrum. de război ung. De cor. 140.000

Privitor împărțirea beneficiului net de lei 320.158,64 îmi iau voia în înțelegere cu d-l

președinte a vă face următoarea propunere:

Să se deie:

5% divid. Statutară după cap. soc. de lei 500.000..... lei 25.000

Din restul de lei 294.158,64:

12% Fondurilor de rezervă, adică Fondului spec. de rez. cf. Stat. .... lei 35.420

(Cf. § 52 Statute, Fd. gen. de rez. nu se mai alimentează ajungând la suma cap. soc.)

5% Fond de pensii al funcționarilor cf. Statutului..... lei 14.760

Transport..... lei 75.180

Report..... lei 75.180

15% Supradividendă acționarilor pr. Complet la 20%..... lei 75.000

Consiliul de administrație, în loc de adaus de scumpete și anume plata actuală

(dublă) adică:

Președintele Cons. .... lei 7.500

8 membri a lei 3.000..... lei 24.000 ----- lei 31.500

Comitetului de censori, în loc de adaus de scumpete și anume

plata actuală anuală (dublă), 4 membri a lei 1.800..... lei 7.200

Remunerațiunii funcționarilor de la Centrală și Filială, și anume plata lunară (dublă)

pentru supra-muncă cu încheierile anuale precum urmează:

Centrală:

Leon Bancu, dir. executiv..... lei 5.950

Șt. Rebreanu, șef-contabil..... lei 4.282

Tr. Ionașcu, contabil..... lei 2.926

Tr. Anton, cas. .... lei 2.845

A. Șvencu, serv. .... lei 800

lei 19.303

Filială:

Dr. L. Scridon, dir. del. .... lei 2.000

Gr. Pletosu, contr. Del. .... lei 500

H. Zobel, cont. .... lei 2.720

Lei 5.220

Total lei 24.523

La acest loc cred că sunt în asentimentul d-voastră venind cu propunerea ca tot din beneficiul net actual să se voteze Stimatei Doamne Văd. Dr. Paul Tanco sub titlul de adaus de scumpete. Aceasta ca neînsemnat semn de recunoștință și pietate față de memoria fericitului D-sale soț, cândva Dr. Paul Tanco, de a cărei activitate cinstită și rodnică se leagă în cea mai mare parte trăinicia și dezvoltarea institutului nostru în timpul celor 50 ani de existență.

În bilanț va figura tot între remunerațiunile funcționarilor.

Pentru scopuri filantropice să se deie cu prilejul acestui jubileu

frumoasa sumă de..... lei 50.755,64

precum urmează:

Transport..... lei 270.158,64

Report..... lei 270.158,64

Primăriei com. Năsăud pt. trotuar

(pe lângă lei 16.000 – plătiți) încă ..... lei 15.000

Bisericii gr. cat. Năsăud ..... lei 1.000

Bisericii ort. .... lei 1.000

Liceului „G. Coșbuc” Năsăud ..... lei 5.000

Școalei Normale de băieți Năsăud ..... lei 5.000

Școalei secundare de fete Năsăud ..... lei 3.000

Școalei primare (suma plătită în 1923) Năsăud	lei	5.000
Școalei de meserii Năsăud	lei	1.000
Școalei de ucenici Năsăud	lei	1.000
Casei Naționale Asoc. Desp. Năsăud, ca membru fondator	lei	1.000
Asociațiunii Sibiu, 50 lozuri a 20	lei	1.000
Căminului stud. Universitar Cluj	lei	1.000
Muzeului Limbii Române Cluj	lei	1.000
Liceului „Odobescu” Bistrița	lei	1.000
Școalei sec. de fete Bistrița	lei	500
Școalei primare rom. Bistrița	lei	500
Bisericii gr.-ort. Bistrița	lei	1.000
Cercului cultural rom. Bistrița	lei	1.000
Școalelor din Blaj, colecta P. S. S. Mitropolitului	lei	1.000
Invalizilor din război jud. B.-Năsăud	lei	1.000
Asociației pompierilor Năsăud	lei	1.000
La dispoziția Cons. de administrație	lei	1.755,64
Total	lei	50.755,64

Pe urmă să se reporteze în favorul anului 1924 suma de ..... lei 50.000
Total ..... lei 320.158,64

Primită această propunere, dividendă anului 1923 ar face 20%, adică lei 20 de acțiune, care propun să se poată ridica imediat după adun. gen., îngrijindu-ne de numerarul necesar. Totodată impozitul de 15% după dividendă să-l plătească institutul, ca și în anii trecuți, ceea ce face cca. Lei 22.500.

După acestea cred că cu prilejul împlinirii a 50 de ani de activitate este interesant a se cunoaște, barem în mod aproximativ, rezervele societății noastre cu 31 decembrie 1923. acestea sunt precum urmează:

1. fondurile de rezervă din bilanț fără a fi socotit
cel de pensiune ..... lei 775.000
Dotația propusă din ben. net pro 1923 ..... lei 36.420
Ben. net transpus în fav. a. 1924 ..... lei 50.000
lei 860.420
  2. Agio la acțiunile băncii socotit foarte redus ..... lei 100.000
  3. La renta ung. de 4% soc. Numai suma amort. și calculat numai cu
2 cor. 1 leu și fără dobânda cuvenită din 1918 încoace ..... lei 80.500
  4. La cele 3 case ale băncii prețul peste bilanțare socotit cât mai
reduc posibil deși locul și casa cu biroul fiind cumpărată resp.
edificată acum, ar costa cel puțin 3 milioane lei ..... lei 1.200.000
  5. Mobilierul băncii cu cele 5 case de fier socotite cu numai ..... lei 100.000
  6. Interesele restante și dividendă acțiunilor pro 1923 cu numai ..... lei 160.000
rămânând pentru pierderi eventual diferențele de evaluare și interesele
etc., neconsiderate totuși ajungem la suma de ..... lei 2.500.900
- Astfel astăzi 1 acțiune de nom. Lei 100 – ar prețui lei 600.

Mai departe, pentru ca să nu fie mai multă proporție între depunerile și operațiunile tot mai extinse și între capitalul societății al băncii, îmi iau voia a propune sporirea capitalului soc. de la 500.000 la 1.000.000 lei, prin o nouă emisiune de acțiuni, ceea ce să se ia în ordinea de zi a adunării gen. jubiliare. Iar fiindcă aceasta nouă emisiune coincide cu serbarea jubileului de 50 de ani, cred că va afla aprobarea d-voastră propunerea ca să li se ofere

acționarilor un nou și însemnat favor cu ocaziunea acestei emisiuni, punându-li-se la dispozițiune pentru optare atâtea acțiuni câte posed deja, cu prețul de lei 100 – acțiunea de nom. 100 lei, adică fără a se socoti ceva peste nominalul acțiunii.

Dreptul de opțiune al membrilor vechi să se fixeze până în 10 iulie a. c. Acțiunile ev. Neoptate să fie plasate de către Cons. de adm., la termenele ce le va fixa, cu prețul de lei 230 – acțiunea din care 100 – va trece la cap. Șoc., iar 130 lei la Fond. gen. de rez. Prețul acțiunilor se va plăti deodată, ori cel mult în 2 rate și anume 50% la subscriere, iar 50% până cel mult în 1 octombrie a. c. După sumele plătite se va socoti o dobândă de 10% pro rata temporis, iar după ratele neplătite la timp o dobândă de 6% cf. Statutelor § 9. Față de cei ce nu vor achita prețul acțiunilor până în 1 octombrie a. c. se va proceda cf. Statutului § 9. Prospectul de emisiune se va expedia imediat după aprobarea lui prin adunarea generală, când apoi ne vom îngriji și de permisul obligator la sporirea de cap. soc. de la Ministerul de comerț.

De încheiere rog să binevoiți a stabili bilanțul de gest. 1923, a hotărî privitor la distribuirea benef. net și a stabili ziua și ordinea de zi a adunării gen. ord. Jubiliare.

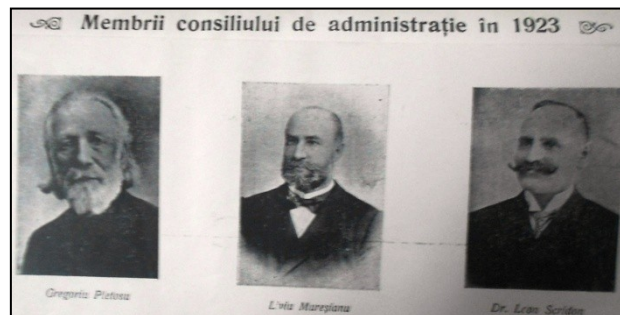
Năsăud, la 29 martie 1924.

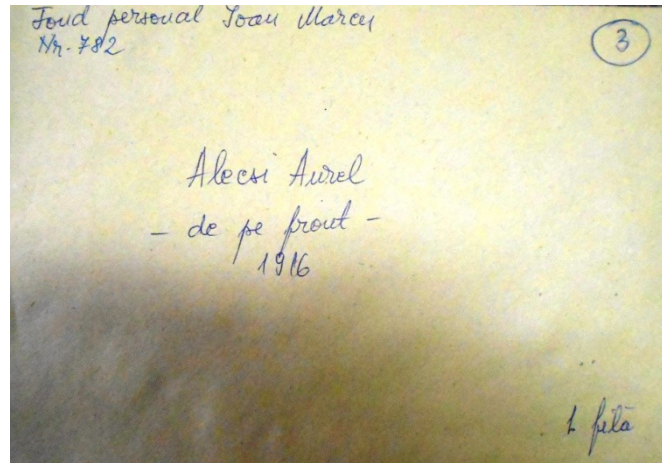
ss. Leon Bancu

dir. ex.

Cum vedem, Societatea de la transformarea ei în societate acționară este în continuă dezvoltare. Istoria ei în adevăr abia acum începe și nădăjduim că, dacă în trecut, ca simplă tovărășie cu mijloace modeste, dar condusă de bărbați inimoși și plini de abnegație, a putut să aducă atâta bine ținutului Năsăudului, cât s-a văzut din cele schițate mai sus, în viitor și între împrejurările schimbate de acum, va putea face mult mai mult. Totul atârână de oamenii de la conducere. Ceea ce s-a făcut în anii din urmă ne îndeamnă să avem toată nădejdea că aceasta e pusă în mâini vrednice.

(Va urma)

SCRISORI DIN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Primul Război Mondial a rămas în istorie ca unul dintre cele mai sângeroase conflagrații din istorie. Și pe bună dreptate. Milioane de soldați și civili au murit în acest conflict, iar condițiile de luptă erau foarte grele.

Primul Război Mondial sau „Marele război” a fost cel în urma căruia omenirea s-a transformat profund. Conflictul a însemnat și cea mai mare desfășurare de forțe umane și materiale și s-a terminat, așa cum se întâmplă de obicei, cu învingători și învinși. Însă traumele au fost aceleași, ele i-au unit pe adversari și au făcut ca momentele de umanitate să aibă o încărcătură și mai emoționantă.

Correspondența reprezintă o sursă extrem de importantă pentru a vedea care au fost trăirile și situațiile celor care au plecat pe front.

Nu este niciun secret că marile victorii se construiesc cu efort și sânge. Iar corespondența militarilor români din Primul Război Mondial confirmă acest adevăr pe deplin.

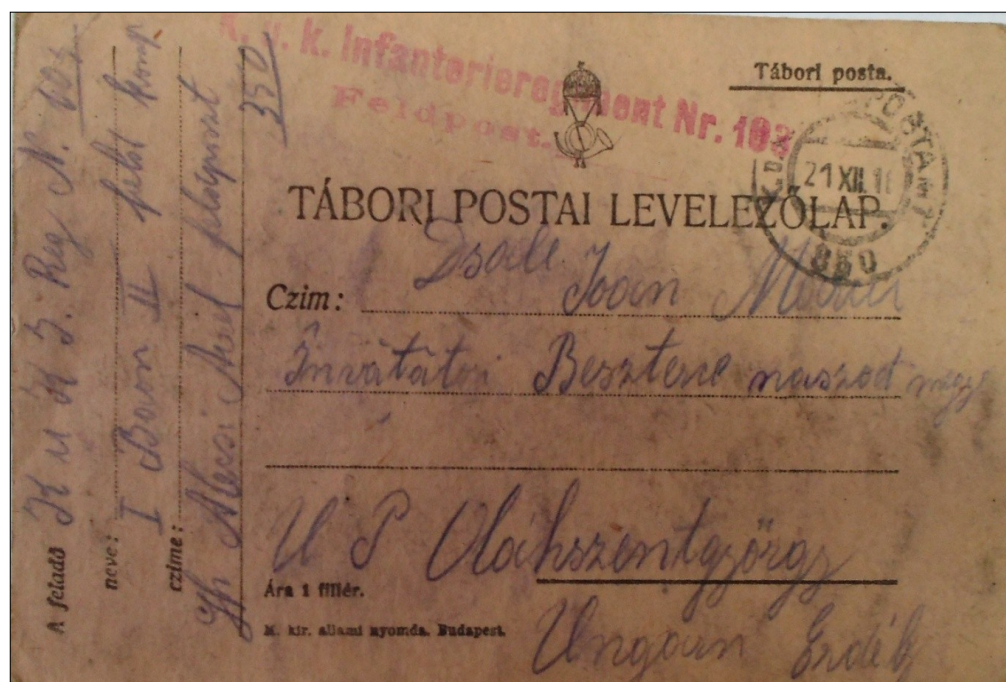
Printre combatanții Primului Război Mondial s-au aflat și mulți sângeorzeni. Dovezile, sub forma unor cărți poștale, se găsesc în fondul întocmit de către specialiștii de la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud. Fondul poartă denumirea de „Învățător Ioan Marcu”, deoarece toată corespondența trimisă de pe front de către soldații sângeorzeni îi era adresată învățătorului din Sângeorgiul-Român. Cu totul surprinzător este și descoperirea făcută de către specialiștii de la arhivele bistrițene, în special a doamnei Dana Văran, a acestor corespondențe de pe front între soldații sângeorzeni și învățătorul lor din sat, Ioan Marcu.

Învățătorul Ioan Marcu s-a născut la 4 octombrie 1866 în comuna Bistra, județul Turda. Părinții săi, Gheorghe Marcu și Sofia Bistrai, nepoata lui Avram Iancu, au fost țărani cu stare materială bună. După mamă, a fost strănepot al „Regelui Munților”. Studiile primare le-a făcut în Bistra, iar pe cele secundare la liceul românesc din Blaj, unde a terminat și Școala normală. A fost un elev sânguincios și inteligent, de aceea, îndată ce a obținut diploma de învățător, mitropolitul Vancea, de pe atunci, l-a trimis la școala din Pata, județul Cluj, iar după aceea la Ghimeș-Făget din județul Ciuc. Aici a muncit patru ani pentru reromânizarea

românilor secuizați. Cu 1 septembrie 1890 a fost numit la Școala primară din Sângeorz-Băi, județul Năsăud, unde a servit fără întrerupere până la 1 septembrie 1926 când, după o muncă dăscălească de 41 de ani, a trecut la pensie. După război i s-au oferit posturi înalte în învățământul primar, a preferat, însă, postul de director la școala căreia i-a închinat cei mai frumoși ani din viață. Pe lângă munca din școală, învățătorul Ioan Marcu a mai dezvoltat o frumoasă activitate și pe peren cultural și economic. Astfel, a înființat în Sângeorz-Băi „Reuniunea de cetire și cântări” care dispune de local propriu, a înjghebat o trupă de actori, a fost casierul comitetului bisericesc, a stăruit din răzputeri pentru ridicarea noului edificiu al școlii primare, a fost șeful pompierilor voluntari, a condus ani de-a rândul Societatea „Hebe”, a luat parte la înființarea băncii populare „Izvorul”, a fost membru în consiliul comunal și membru credincios al Partidului Național-Țărănesc (P.N.Ț.). Pentru faptele lui mari și sufletul său nobil, a fost stimat și apreciat de foarte multă lume¹.

A fost căsătorit cu Elisabeta, născută Pop, având trei fii: Tiberiu, preceptor la Beclean, Traian, controlor fiscal la Alba-Iulia și Liviu, student la medicină în Italia. Învățătorul Ioan Marcu a murit, după o boală îndelungată, în 20 august 1935 în locuința sa din Sângeorz-Băi, în etate de 69 de ani².

În acest număr vom da publicității corespondența purtată Alexi Aurel (numai o carte poștală) din Sângeorz-Băi, aflat pe front undeva prin Galiția, cu învățătorul Ioan Marcu

¹ Săptămâna, Bistrița, Anul VIII, 1935, nr. 266 (duminică 1 septembrie), pp. 2-3.

² Ibidem.

ROMÂNIA ✧ ARHIVELE NAȚIONALE ✧ BISTRITA NASAUD

Scrisul Galiția 11 Decembrie 1916

Stimate Domnule învățător

Prin aceste puține cuvinte îți scriu și eu Aurel a lui Simion Alecsi asta mică epistolă
 vei afla despre mine că mă aflu bine, sunt sănătos, spre d-voastră cum vă aflați, gândesc și eu
 că dacă îmi ajută Dumnezeu voi veni la urlab în curând, apoi vă doresc multă fericire și voie
 bună la întreaga familie și la dragii mei părinți. Gh. Alecsi Aurel

Scrisul Galiția 11 decembrie 1916

Stimate Domnule învățător

Prin aceste puține cuvinte îți scriu și eu Aurel a lui Simion Alecsi asta mică epistolă
 vei afla despre mine că mă aflu bine, sunt sănătos, spre d-voastră cum vă aflați, gândesc și eu
 că dacă îmi ajută Dumnezeu voi veni la urlab în curând, apoi vă doresc multă fericire și voie
 bună la întreaga familie și la dragii mei părinți.

Alecsi Aurel¹

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), *Fond personal Ioan Marcu*, Corespondența cu Alecsi Aurel, 1916.

Soluționarea scrisorilor și cererilor oamenilor muncii, luarea unor măsuri de răspuns adecvate și prompte, de către organismele de stat, de către fiecare organism al democrației noastre muncitorești-revoluționare — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, la recenta Ședință a Consiliului de Stat — constituie un instrument deosebit de eficient în întărirea legăturii permanente, mereu mai profunde cu masele de oameni ai muncii, cu cetățenii. Avînd ca imperativ major stimularea bunei desfășurări a activității în acest domeniu, se impun măsuri de sporire a preocupărilor, eliminarea formalismului, birocratismului în soluționarea problemelor, aceasta deoarece, așa cum sublinia secretarul general al partidului, „Este neapărat necesar să acordăm o atenție mai mare grijii față de oameni, pentru a le asigura condiții de viață și muncă corespunzătoare“.

MĂRTURII DIN COMUNISM

MEȘTEȘUGURILE ȘI ATELIERELE MEȘTEȘUGĂREȘTI DE LA SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA 1946-1949

Dorin Dologa

Morile, daracele, pielele, joagărele și fierăriile existente la Sângeorz-Băi aveau caracterul unor mici activități cu caracter familial sau individual. Ele erau destinate prestării de servicii către clienți. Odată cu Legea de naționalizare a mijloacelor de producție din anul 1948 majoritatea dintre ele au încetat să mai funcționeze. O parte din atelierelor meșteșugărești au trecut în proprietatea statului, dar multe altele au fost distruse, acest lucru însemnând o pierdere economică.

Daracul era un dispozitiv constituit din două piese cilindrice prevăzute cu dinți în formă de cuie, folosit pentru scărmanatul lânii. El era un utilaj relativ scump. Daracele acopereau unele nevoi stringente ale locuitorilor. Din lâna oilor se făceau haine, mănuși, țoluri. În perioada 1946-1949 la Sângeorz-Băi existau două darace. Ele aparțineau lui Hădărău Ieronim și Crișan Maria¹. La 5 mai 1949 Pretura Plasei Rodna a dispus oprirea funcționării mașinilor de dărăcit². Ca urmare, primarul Tiron Nicolae, plutonierul-major Radu Mihai, șeful Postului de Miliție și notarul Vincențiu Ilieșiu au oprit și sigilat cele două darace³.

Piua era un instrument artizanal, dar care la vremea respectivă era foarte important, deoarece cu ajutorul ei se făcea pânura. Această stofă groasă de lână era utilizată pentru realizarea hainelor țărănești, a sumanelor. În anul 1948 la Sângeorz-Băi existau șapte piue. Mihăilă Pantelimon avea două piue, iar Petri Simion, Mihăilă Ioan, Mihăilă Maxim, Niculai Maxim și Sohorca Alexandru câte una. Dintre acestea, pielele lui Niculai Maxim și Sohorca Alexandru se aflau într-o stare precară⁴. Interzicerea de către stat a funcționării daracelor a fost o decizie greșită. A fost un act gratuit. Oamenii nu aveau bani pentru a cumpăra haine și chiar dacă ar fi avut, în condițiile grele de după cel de-al doilea război mondial nu prea aveau ce cumpăra, deoarece era o penurie de bunuri de larg consum. Ceea ce s-a dorit prin această măsură a fost eliminarea unor mici întreprinzători care împingeau înainte viața economică, la nivelul lor. Că această măsură a fost una contraproductivă o dovedește guvernul maghiar, care, după revoluția din anul 1956 din Ungaria, a permis desfășurarea unor activități industriale și meșteșugărești care cuprindeau până la 25 de salariați. În România Gheorghe Gheorghiu Dej a luat măsuri treptate de încurajare a inițiativei private, proces care a fost continuat de către succesorul său, Nicolae Ceaușescu, dar după ce acesta a efectuat vizite în China și Coreea de Nord, întregul proces a fost stopat. Și revoluția culturală din China, de fapt o teroare mascată, s-a dovedit a fi dezastruoasă și chinezii au renunțat la ea.

Joagărele erau fierăstraie cu pânză verticală puse în mișcare de o roată hidraulică la care forța motrică era apa. Cu ajutorul lor se tăiau buștenii obținându-se scânduri și grinzi. Joagărele aveau caracterul unor unități prestatoare de servicii pentru populație, dar asigurau

¹ Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Primăria comunei Sângeorz-Băi*, dosar 76, f. 94.

² *Idem*, dosar 80, f. 495.

³ *Idem*, dosar 80, f. 497, 498.

⁴ *Idem*, dosar 76, f. 94.

În același timp anumite necesități locale. Scândurile și grinzile erau necesare pentru construcția locuințelor, a podurilor. În perioada 1946-1949 la Sângeorz-Băi existau două joagăre. La 16 aprilie 1949 Pretura Plasei Rodna a cerut Primăriei comunei Sângeorz-Băi să propună două joagăre din comună care urmau să primească aprobare de funcționare pentru a răspunde necesităților comunei și a populației¹. La 18 aprilie 1949 Primăria comunei Sângeorz Băi a răspuns solicitării Preturii Plasei Rodna, propunând ca joagărul Primăriei și cel al lui Spaimoc Sebastian să primească aprobarea de a funcționa. Joagărul lui Spaimoc Sebastian se afla într-o stare bună, iar cel al Primăriei comunei Sângeorz-Băi necesita reparații².

Fierăriile se ocupau în proporție de 80 % cu potcovitul cailor și al boilor și reparau uneori câte o căruță. Ele răspundeau nevoilor de reparații și întreținere a atelajelor și uneltelor agricole. Caracterul lor era determinat de producția la comandă, de rezolvare a problemelor cu care veneau clienții. Fierăriile nu erau organizate și orientate spre realizarea unor produse noi destinate vânzării. În perioada 1946-1949 la Sângeorz-Băi existau șapte ateliere de fierărie³. Acestea aparțineau lui Nuțu Emil, Gros P. Ioan, Ban Teodor, Lăcătuș Emil, Lăcătuș Petru, Dănilă Ionel și Lăcătuș Alexandru⁴.

Meșteșugarii erau elementele micii burghezii a satelor. Ei reprezentau forma incipientă a micii burghezii sâtești.

Dezvoltarea meșteșugurilor la Sângeorz-Băi nu era foarte mare pentru că se înregistra o lipsă cronică de bani. Gospodăria țărănească ducea o mare lipsă de bani. Fărămițarea proprietății agricole și lipsa de animale de muncă și de unelte erau specifice economiei rurale de la Sângeorz-Băi. Sărăcia venea din lipsa unei gândiri economice. Totul greva în jurul economiei casnice, era gândit la un nivel minim. Concepția țaranului era una autarhică. Necesitățile de hrană și de îmbrăcăminte ale țăranilor se obțineau în gospodăria proprie. Mâncarea de bază a țăranilor era mămăliga, meniul fiind completat cu lapte și brânză datorită creșterii animalelor. Chiar și unele dintre unelte, cum erau furcile și greblele, erau realizate de către țărani din lemn. Țăranii cumpărau doar ceea ce nu puteau produce în gospodăria proprie, o pereche de opinci, o oală de metal, unele unelte, cum erau coasele, secerile.

Măcelarii sacrificau animalele și le preparau pentru a le putea vinde. Gama activității măcelarilor era lungă, ea fiind în funcție de necesitățile clientului. Această activitate avea caracterul unui mic meșteșug. În perioada 1946-1948 la Sângeorz-Băi a activat o măcelărie, în anul 1947 măcelar fiind Arman Anton, iar în anul 1949 aceasta nu mai exista⁵.

În anul 1947 la Sângeorz Băi existau doi cârciumari, Marica Emil și Ureche Alexandru⁶. Conform legii, în comunele rurale exista o Comisie specială formată din primar, doi consilieri, delegatul administrației monopolului de stat, preotul, directorul școlii, învățătorul și medicul de circumscripție, care avea ca sarcină stabilirea numărului debitelor care urmau să se înființeze și arenda anuală pentru comune. Întrunită la Primăria comunei Sângeorz-Băi la 21 iunie 1948, Comisia specială, alcătuită din primarul Joja Alexandru, Buga Anton, Ursa Anton, dr. Liviu Marcu, Sima T. Vasile, Morar Maxim și Petrescu Mihai, constata că la Sângeorz-Băi funcționau trei debite anuale și unul sezonier pentru vânzarea băuturilor alcoolice, ceea ce era insuficient. Deoarece în conformitate cu prevederile legale numărul debitelor de băuturi alcoolice se stabilea în funcție de numărul locuitorilor, iar la

¹ *Idem*, dosar 77, f. 69.

² *Idem*, dosar 77, f. 171.

³ *Idem*, dosar 75, f. 172.

⁴ *Idem*, dosar 75, f. 76.

⁵ *Idem*, dosar 16, f. 4 și dosar 75, f. 172.

⁶ *Idem*, dosar 16, f. 4.

Sângeorz-Băi existau 4380 de locuitori, Comisia specială a hotărât înființarea a nouă debite de băuturi alcoolice, din care șase erau permanente, iar trei erau sezoniere¹. Se poate observa faptul că intervenția statului în economie mergea până acolo încât stabilea câte cârciumi trebuiau să existe, nelăsând ca înființarea acestor cârciumi să se facă în funcție de cerințe. Vânzarea de băuturi alcoolice reprezenta un monopol de stat. Cârciumile aduceau venituri la bugetul de stat. La 8 martie 1947 la Sângeorz-Băi existau patru comercianți, Abraham Herman, Berci Marian, Răzvanță Nicolai și Pop Macedon, în anul 1948 rămăseseră doi băcani, Pop Macedon și Berci Marian, iar în anul 1949 exista doar o singură prăvălie². În perioada 1946-1949 la Sângeorz-Băi exista o farmacie, în anul 1947 farmacist fiind Holozveni Iosif³.

La Sângeorz-Băi exista în anul 1947 și un fabricant de brânză, Christen Herman, originar din Elveția⁴.

În anul 1947 la Sângeorz-Băi existau trei batoze de treierat, dintre care una aparținea lui Andronesi Anton⁵. Un an mai târziu, aici funcționa batoza de treierat a lui Dărăban Andrei, acționată prin forța apei⁶. În anul 1949 la Sângeorz-Băi exista un trior, care aparținea lui Mărcuș Alexandru⁷. În același an, 1949, aici funcționau un număr de șase batoze de bătut porumbul⁸. Câteva batoze asigurau treieratul pentru toată Valea Someșului superior. Cerealele păioase erau puține, deoarece nu se făceau din cauza climei.

În perioada 1946-1949 în comuna Sângeorz-Băi nu se poate vorbi despre existența unor capacități industriale. Activitatea economică preponderentă se desfășura în agricultură, cu unelte și mijloace arhaice.

În ceea ce privește activitățile neagricole, ele s-au desfășurat în cadrul unor mici ateliere sau inițiative private, legate de darace, piue, joagăre, destinate asigurării necesităților locale în sfera prestării de servicii către populație. Nici una dintre aceste ateliere sau activități neagricole nu era specializată în realizarea unor produse noi destinate vânzării.

Structura proprietății era dominată de suprafețele particulare de 5-7-10 hectare. În sectorul agricol preponderentă era mica proprietate agricolă țărănească, organizată în sistem autarhic, cu unelte manuale de slabă productivitate, unele din ele realizate de către țărani din lemn.

O importanță deosebită o prezentau daracele de lână și pieule, care, având în vedere specificul local, erau de importanță capitală în realizarea îmbrăcăminteii țaranului, realizată în case de către femei.

¹ *Idem*, dosar 71, f. 133.

² *Idem*, dosar 16, f. 4 și dosar 75, f. 172.

³ *Idem*, dosar 16, f. 4 și dosar 75, f. 172.

⁴ *Idem*, dosar 15, f. 26.

⁵ *Idem*, dosar 15, f. 15.

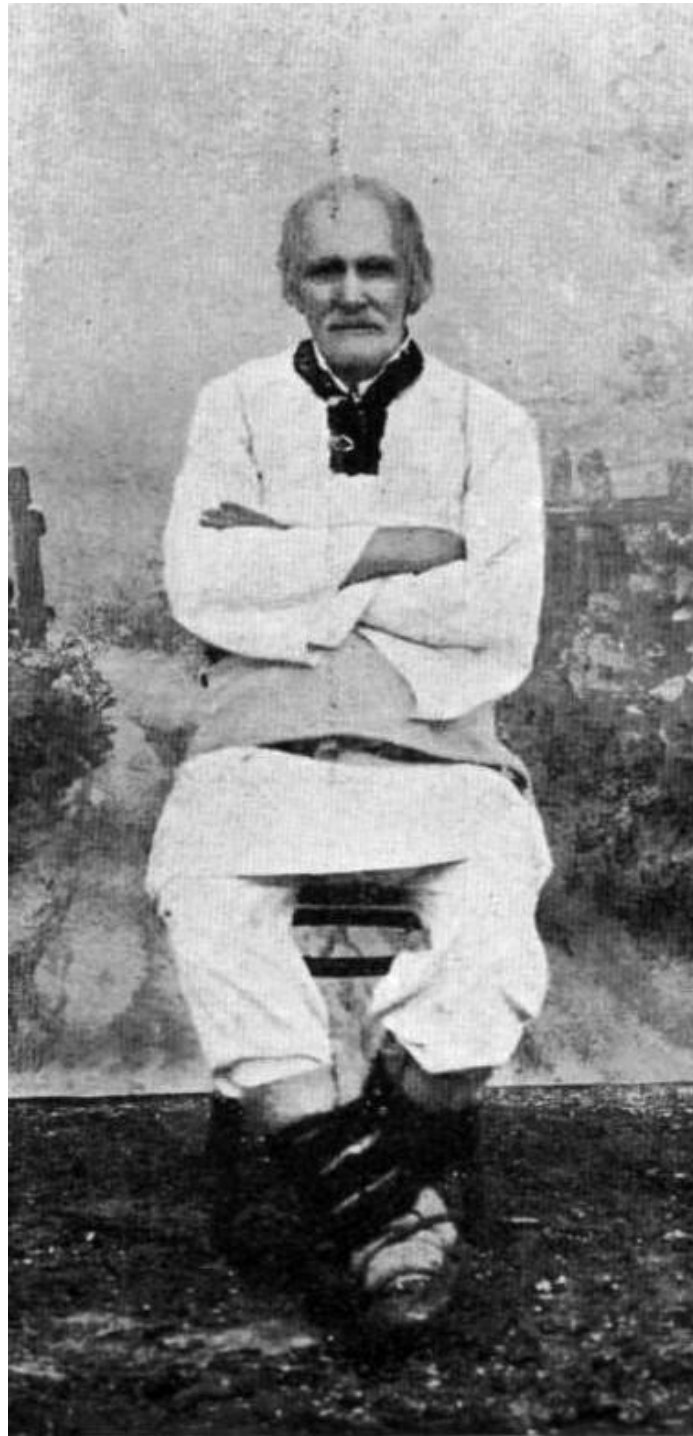
⁶ *Idem*, dosar 15, f. 26.

⁷ *Idem*, dosar 76, f. 94.

⁸ *Idem*, dosar 80, f. 3.

TRADIȚII

Grănițer român din districtul
Năsăudului.

ALDUIȚUL CUNUNII

(La secere)

T. German (Gherman)*

Obiceiul de a duce acasă *cununa*, după ce s-a gătat de secere, îl au toți românii din Ardeal. Chiar și în ținuturile mai sterile, unde principala ocupație a locuitorilor nu poate fi agricultura, încă aflăm acest obicei.

La Sângeorgiul-Românesc, jud. Năsăud, holda de grâu nu prea se face, fiind locul muntos și rece; se samănă aproape numai ovăs, pe văi puțin cucuruz, și abia unde și unde câte un pâlc de grâu de primăvară. Cu toate acestea fiecare ține să aibă cunună de la secerat. Și cum cununa se face numai din grâu, - sau împrumută de la unul, care a semănat grâu atâtea spice cât să-și facă cunună sau, apoi, ca să nu fie constrâns a cere, samănă într-o margine atâtea grâu ca să aibă pentru cunună.

Forma cununei e rotundă, ca să o poată pune pe cap: e o împletitură de spice *în trei*, pe care o înfășură în jurul capului de două ori. Fac apoi un *struț* mare, - un mănunchi de spice -, care la mijloc e legat, iar în partea din jos paiele sunt resfirate și le leagă de cunună, - colacul cununii – încât astupă tot golul de la cunună, formând o pălărie.

Struțul acesta fiind mare și greu, ca să nu cumpănească într-o parte sau alta, îl leagă cu un brâu pe la mijloc și fata, care duce cununa, ține cu mâinile de cele două capete ale brâului, ca să nu pice de pe cap.

A duce cununa de la secerat e un lucru de cinste și o duce totdeauna o fată, de regulă neam cu gazda căsii. Ca să se evite neînțelegerile la alegerea persoanei, de obicei stăpânul căsii are cuvântul hotărâtor.

Cununa se face după ce stăpânul a gătat de secere. Îndată după ce seceratul holdei secerătoarele mai istețe aleg spicele pentru cunună și după ce o gată, o așază pe capul fetei alese pentru ca să aducă și toți secerătorii vin către casă în rânduri de câte cinci (dacă sunt mai mulți secerători). În rândul întâi la mijloc e fata cu cununa și de două părți câte două fete; cele două de lângă cunună o duc de braț pe fata cu cununa de pe cap. Aici nu se pot înconjura totdeauna neînțelegerile care fete să fie în șirul întâi și mai ales care să ducă de braț pe fata cu cununa.

De la secere pleacă cântând, - pe o melodie proprie, foarte monotună și tânguitoare -, următoarele:

Cununa de unde pleacă,
Rămâne țarina-ntreagă;
Cununa de unde vine,
Rămâne țarina plină.

Și

Așa-i rândul fetelor
Ca și rândul merelor:
Până-s mere mărunțele,
Stau rânduri pe crângurele,
Dacă prind a se mări,
Ele prind a se rări.

Când ajung la poarta gazdei, încep următorul cântec:

Mătură-ți gazdă coșu
de grâu cel legumos,
Ț-aducem altu frumos;

de grâu cel de an,
 Ț-aducem alt din iest an.

Acest cântec îl repețesc până intră în casă și zic și aici, până înconjură masa, așezată acum în mijlocul căsii, de trei ori. În casă intră numai fetele, iar ceilalți secerători rămân în curte. Intrând fetele în casă se pun în șir, prinzându-se de mâini. În fruntea șirului e fata, care *alduiește* cununa – nu fata, care o aduce – după ea urmează încă două și apoi vine în rând cu cununa pe capo.

După ce au înconjurat masa de trei ori, se așază toate pe lavițe în jurul mesei, apoi fata care e în fruntea șirului, *alduiește* cununa în felul următor:

- Bună sara gazdă mare,
 N-ai ieșit cu plosc-afară
 înaintea cununii,
 te-ai temut că n-om veni;
 mai de mult am fi venit,
 da ne-o fost grâu-mpletit,
 și cu apă ne-o stropit;
 mai de mult am fi plecat,
 da nbe-o fost grâu călcat
 și cu apă ne-o udat.

Dumneavoastră așa v-ați lăudat,
 când noi de-acasă am plecat,
 c-aveți un voinic tânăr și frumos.

Voinicu nu-i acasă,
 că grâu roșu ați măsurat
 și la moară l-ați mânat;
 morariu e dus în pădure,
 să pască căpșune;
 morărița, meșterița
 o dat cioc-poc

ș-o venit moara la loc,
 grâu roș

o picat în coș,
 din coș o picat în piatră,
 din piatră în covată,
 tot trei tărățe

ș-o fărină,

pân-o fost desaga plină;

l-o adus acasă

la o jupâneasă,

l-o cernut printr-o sîtă deasă

de la Țarigrad aleasă.

Una îl cernea,

una-l frământa,

una-n cuptor îl băga;

o făcut un colac mândru și frumos,

scrisă-i fața lui Hristos;

colacu rumpeți în două,

jumătate ni-l dați nouă;

colacu rumpeți în tri,

Când gată alduitul, dacă gazda căsii are un fecior, acela sărută fata cu cununa, iar dacă nu are fecior, atunci de regulă ibovnicul ei, care sau că a fost la secere sau se întâmplă, să fie atunci seara la casă și el.

Feciorul apoi ia cununa de pe capul fetei, o așază în mijlocul mesei, iar gazda căsii o pune într-un cui pe perete.

În vremea ce se alduiește cununa, ai căsii stau de-o parte, alături de ei și vecine mai

cu aceia ni-ți ghici.
 Trecui puntea și o vale,
 până la iast gazdă mare,
 care primăvară ară,
 aare plug cu patru boi
 și pogănici câte doi,
 turmă mare de oi
 ș-on lădoiu
 cu taleri noi, -
 ne-a da și nouă doi,
 mie unu, pintru minciună,
 la fată pintru cunună;
 cununa noastră e-n tri împletită,
 casa dumnivoaste de norod îngrădită;
 crească podina cât casa
 și vravu cât masa;
 dintr-on spic
 iasă otic,
 dintr-o mână
 o mierță plină.

Fii gazdă cu voie bună
 de iasta mândră cunună;

să fii gazdă veseloasă
 pe iast cunună frumoasă. -

Noi cununa nu vom da
 până plosca ni-ți arăta
 ș-on voinic tânăr ni-ți da
 și-n gură ne-a săruta.

Cine-a lua cununa

șie drept ca lumina,

ca lumina cea de său,

care-o pun domnii-n bacău;

ca lumina cea de ceară,

care-o pun domnii-n păhară;

să nu vie de la ușă,

să fie cu gușă,

nici de la pat,

c-a fi colțat;

să vie de la masă,

că ni-i copila aleasă

curioase, care au intrat în casă altfel nepoftite.

Când vin cu cununa de-a lungul satului, de la porți le iasă în cale cu găleți de apă, să ude cununa și mai ales acasă în curtea gazdei, căci dacă nu o udă numai cununa, ci și pe fata care o poartă și pe însoțitoarele ei.

Fiind pline de apă hainele de pe fete, se duc acasă, să-și ieie alte haine ori dacă șed mai departe în sat, mamele trimit din bună vreme haine, să se schimbe.

Se pun apoi la masă; în fruntea mesei stă fata, care a adus cununa și alătura de ea feciorul, care i-a luat-o de pe cap. Celelalte se așază la masă în ordinea în care au fost înșiruite la înconjuratul mesei.

Mai întâi li se dă vinars: prima oră închină gazda la fata care a alduit cununa și golește paharul; îl umple din nou și îl dă fetei care a alduit. Aceasta „se școală mare” de pe laviță, ia paharul și închină:

Să trăiești gazdă, găzdiță
 Io-ți închin o copiliță
 cu mâneci albe pestrițe;
 io-ți închin cu-aiest pahar,
 Dumnezeu cu mare dar,
 cel ce înflorește florile
 și pornește morile,
 uscă fână cu soare
 și grâu cu răcoare,
 viață bună dumnitale.

Bea apoi paharul și ceilalți strigă „să trăiască”. Paharul își face drumul mai departe, toate închină vecinei care urmează, fără de-a mai recita ceva versuri. De regulă li se dă 3-4 pahare.

Vine apoi rândul cinii. Li se dă cam trei feluri de mâncări: zamă, tocană de miel, curechiu cu carne, păsat ori altele.

În vremea cinii ceilalți secerători stau în tindă sau în curte și fac haz cum mănă fetele la masă, ca să gate mai curând cu cina. Bărbații care au pus clăi sunt poftiți și ei la masă cu fetele.

Cât ține cina, muzica cântă, iar după cină se încinge un joc care ține uneori și până la miezul nopții, adunându-se aici și feciori și fete care n-au fost la secerat*.

Auzite în Sângeorgiul-românesc, jud. Năsăud, de la *Varvara Pintelei*

* *Comoara Satelor*, Blaj, Anul IV, 1926, nr. 7-8, pp. 101-107.

UN VECHI CÂNTEC NĂSĂUDEAN

TEODOR GHIȚAN, DUMITRU POP*

Printre caietele cu materiale folclorice rămase de la învățătorul năsăudean Ștefan Uzoni din comuna Nimigea românească, raionul Năsăud, am descoperit textul unui interesant cântec cu aspect folcloric, inexistent în culegerile ce s-au publicat până acum. Cântecul acesta, intitulat *Cântecu lu Todoran*, este scris caligrafic, ci litere chirilice și cu cerneală, pe dosul unui document mai vechi (din 1873) în limba germană, document ce conține câteva relații de ordin funciar. Nu se precizează data notării lui, în schimb la sfârșitul textului apare un nume: *Ion diacu*. Cine va fi fost acesta, copistul sau poate chiar autorul cântecului, nu știm, după cum nu cunoaștem nimic în legătură cu biografia sa.

Cântecul ar putea fi creația individuală a unui cărturar năsăudean, dar nu este exclus să avem de-a face cu un vechi cântec popular care va fi circulat efectiv în regiune și pe care Ion diacu îl va fi însemnat în secolul trecut, după memorie sau după originalul scris anterior.

Iată textul lui:

*Cân meri fecior la-mpăratu
 Numa jăle-i în tăt satu
 Mărg ficiorii și să duc,
 Plânge și frunza de nuc;
 Plânge mama pe rātu,
 Mni să rupe sufletu;
 Plâng și fraț și plâng surori,
 În sat n-o rămas ficiori.
 La niamț dacă cătunești
 Vorbe bune nu găsăști
 Numa agt⁵⁶ și regt⁵⁷ și um⁵⁸
 Ai fărflugtăr⁵⁹ de rumun
 Mă ficiori cu spete largi
 Cu pușcă și cu nădragi
 Când voi la-mpăratu-ț fi
 În cetăț v-o cătuni
 Dă-napoi nu-ț mai vini.
 Nu vă daț ficiori cătane,
 Că-ț purta păduci cu coarne
 Asta v-o spune di-un an
 Moșu vostu Todoran
 La butuc de m-or rădica
 Nu mă las de legea mea
 Asta-i legea lui Hristos
 Pune-ț pușca ficiori jos*

* Revista de folclor, Anul VII, București, 1962, nr. 3-4, pp. 89-91.

⁵⁶Acht = atenție

⁵⁷Recht = recht um = la dreapta împrejur

⁵⁸Um = împrejur = recht um

⁵⁹Înjurătură

*Ce spun domnii di la Beci⁶⁰
Nu-i credeți ficiori în veci*

Ion diacu

Cum vedem, imaginile artistice ale primei părți a cântecului (versurile 1-12) și cele din următoarele cinci versuri ale părții a doua sunt tipice cântecului de cătănie: satul întristat și pustiit prin plecarea feciorilor în armată, traiul acestora în străini, cu portul mohorât, cu asprimea și batjocura „neamțului”. În schimb, cea de a doua parte a cântecului (versurile 15-28) este cu totul inedită în folclorul nostru. Ea cuprinde în esență îndemnul pe care „Moșu vostu Todoran” îl adresează tinerilor de-a nu se supune recrutării și de-a nu crede în promisiunile ce le fac „domnii di la Beci”, precum și hotărârea lui de a nu-și părăsi „legea” tradițională.

Toate aceste date pe care le oferă ultima parte a cântecului îndreptățesc presupunerea că ne aflăm în fața unui cântec al răzvrătitudinii Tănase Todoran din Bichigiu Năsăudului, tras pe roată de stăpânitorii austrieci în anul 1763. Avem astfel de-a face cu un cântec istoric. Numele eroului popular Tănase Todoran se leagă de luptele sociale purtate de țărănimea românească din ținutul Năsăudului în epoca militarizării lui⁶¹. În urma exploatării nemiloase în care era ținută țărănimea de aici, de către „magistratul” Bistriței, aceasta a acceptat militarizarea ei, în speranța că astfel se va izbăvi de insuportabilul jug iobăgesc. Însă după întâiul contact cu ofițerii imperiali, în timpul recrutărilor, țărani își dau seama că intrând, ca militari, în solda curții vieneze, cad în mrejele unei exploatări cel puțin tot atât de neînduplecate. Nemulțumirile, care s-au transformat în adevărate răscoale, au ajuns la apogeu în mai 1763, în ziua destinată sfințirii steagurilor batalioanelor grănicerești înființate și depunerii de către soldați a jurământului de credință. La festivitatea aceasta, care urma să se desfășoare pe platoul Mocirlă din comuna Salva, erau prezente două mari autorități: cea imperială, reprezentată de generalul Buccow – comandantul general al trupelor din Transilvania – și cea bisericească, reprezentată de episcopul unit Petru Pavel Aron. În plină solemnitate, în fața rândurilor oștirii, apare călare țaranul Tănase Todoran, în vârstă de peste 100 de ani, care cuvântează energic. Drept urmare, grănicerii aruncă la pământ armele și-i aruncă pe ofițerii austrieci. Episcopul și generalul Buccow reușesc să se salveze cu fuga de furia populară⁶². Am prezentat, sumar, această întâmplare deoarece ea este de natură să pună într-o puternică lumină figura legendară a lui Tănase Todoran și să explice în același timp geneza cântecului.

De un interes cu totul special pentru înțelegerea cântecului de care ne ocupăm este cuvântarea rostită de Tănase Todoran în împrejurarea amintită, cuvântare a cărei text – desigur aproximativ – s-a descoperit în corpul unei monografii manuscrise despre districtul militar al Năsăudului. „De doi ani mai suntem cătane adecă grăniceri, și carte n-am căpătat dela înalta împărăteasă că suntem oameni liberi. *Ne-au scris iobagi*, dăm dare, facem slujbe cătănești; *copiii noștri vor merge până la marginile pământului să-și verse sângele*, dar pentru ce? Ca să fim robi, ca să n-avem nici un drept [...]. Așa nu vom purta armele, ca și *sfânta lege să ni-o ciufulească tisturile*. *Jos cu armele!* Alungați afară păgânii dintre hotarele noastre! [...]. *Ce dă gubernia și cancelaria din Beciu e nimica, is minciuni goale de azi până mâine*” (Sublinierea autorilor)⁶³.

Sunt evidente raporturile strânse ce există între textul cântecului și al cuvântării citate. Avem de-a face în fond cu aceeași atitudine față de armată și față de curtea imperială și cu justificarea ei prin aceleași argumente. În afară de argumentul social propriu-zis (faptul că țărani înrolați în regimentele grănicerești nu au fost scoși din starea de iobăgie), au existat încă două argumente care au tras greu în cumpănă. Împotriva prevederilor inițiale, în virtutea cărora batalioanele năsăudene aveau să apere porțiunea respectivă din granița răsăriteană a imperiului, se arăta primejdia utilizării lor pretutindeni unde se făcea necesară prezența forței armate. Bine concretizată în textul cuvântării, ideea se regăsește în versurile cântecului: *Când voi la-mpăratu-ți fi / În cetăț v-o cătuni / Da-napoi nu-ți mai vini*.

⁶⁰Viena

⁶¹Vezi Ștefan Pascu: *Din istoria Transilvaniei – I*, Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 172; vezi mai pe larg V. Șotropa: *Înființarea graniței militare năsăudene 1762*, „Arhiva Someșană”, 1928, nr. 24, pp. 1-169.

⁶²Vezi amănunte în V. Șotropa, *lucr. cit.*

⁶³Apud V. Șotropa, *idem* p. 70, detalii, în legătură cu atitudinea lui Tănase Todoran față de armată și față de biserica unită, la pp. 67-68.

Cel de-al doilea argument este de ordin confesional. Se știe că actul trecerii unei părți a românilor ardeleni la religia catolică constituia o inițiativă venită de sus și urmărea în fond întărirea politică a imperiului austro-ungar. Se știe de asemenea că paralel cu procesul militarizării ținutului năsăudean s-a dus și o susținută acțiune de catolicizare a românilor ortodocși de aici⁶⁴. Am văzut chiar că la ceremonia de la Salva biserica era reprezentată de un episcop unit. Dacă adaugăm la aceasta comportamentul neomenos al ofițerilor austrieci, disprețuitori ai limbii și tradițiilor populare locale⁶⁵, înțelegem mai bine tăria acestui argument, care depășește în realitate problema religioasă, precum și modul cum s-a concretizat în textul cuvântării lui Tănase Todoran și în cântecul care ne ocupăm.

Ridicând problema genezei acestui cântec, spuneam la început că el ar putea fi creația individuală a unui modest cărturar năsăudean, după cum ar fi vorba și de un vechi cântec popular. Există mărturii în sprijinul amânduror tezelor. Faptul că nu s-a descoperit până acum în folclorul Năsăudului nici o creație care să amintească măcar figura eroică a lui Tănase Todoran sau episodul răscoalei de la Salva, ar veni să susțină primul punct de vedere. Nu se poate trece totodată nici peste doi termeni din cuprinsul cântecului care, în înțelesul special cu care sunt folosiți aici, nu apar în graiul popular local: *butuc* și *furci*. Pe de altă parte, cântecul în întregimea lui are un puternic caracter folcloric, evident atât în conținutul său de idei cât și în forma lui artistică, în specificul imaginii artistice, în maniera stilistică, în limbă etc.

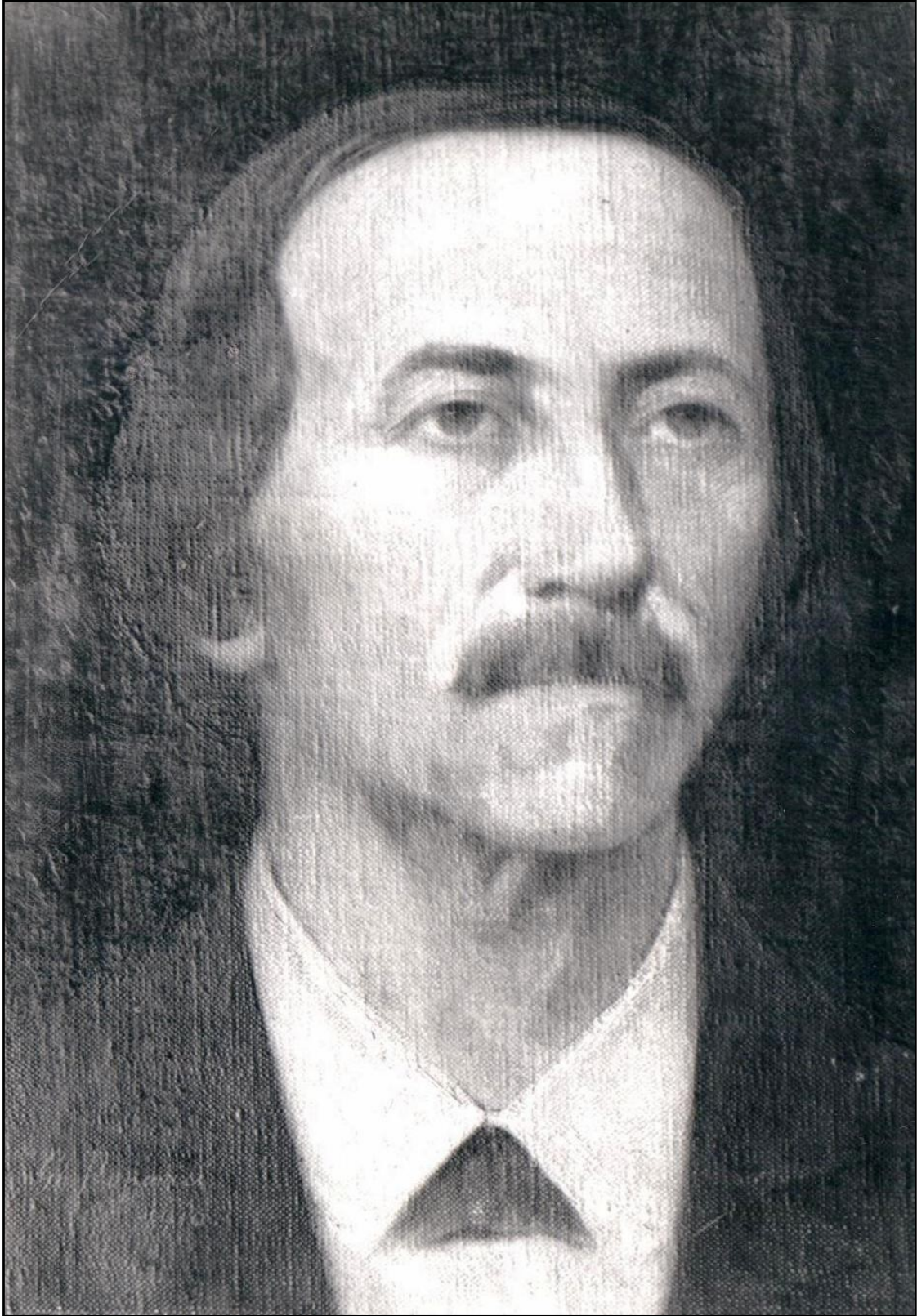
Cercetătorul mai poate fi derutat de o anumită grafie utilizată de autorul sau copistul cântecului. În locul semnului Π , consacrat în scrierile noastre chirilice, se folosește consecvent diftongul *ge, gi*. Ținând seamă de epoca în care s-a făcut copia (căci despre o copie credem totuși că este vorba) ne putem explica acest fenomen lingvistic, care cunoaște și alte paralele în perioada de tranziție de la alfabetul chirilic la cel latin.

Fără să putem da în clipa de față o soluție definitivă problemei ridicate, înclinăm să credem că producția în discuție este totuși o creație folclorică, plăsmuită poate la început de un cărturar din popor, creație care, dispărând, a împărțit soarta atâtor alte cântece istorice. Căci nu ne putem închipui că mulțimea de eroi populari atestați de documentele istorice nu își vor fi avut cândva cântecele lor, create în mediul social al acelor care i-au prețuit și care au luptat alături de ei. Nu este exclus ca o atentă cercetare de teren în ținutul Năsăudului să scoată la lumină, dacă nu variante închegate, cel puțin urme din *Cântecu lu Todoran*.

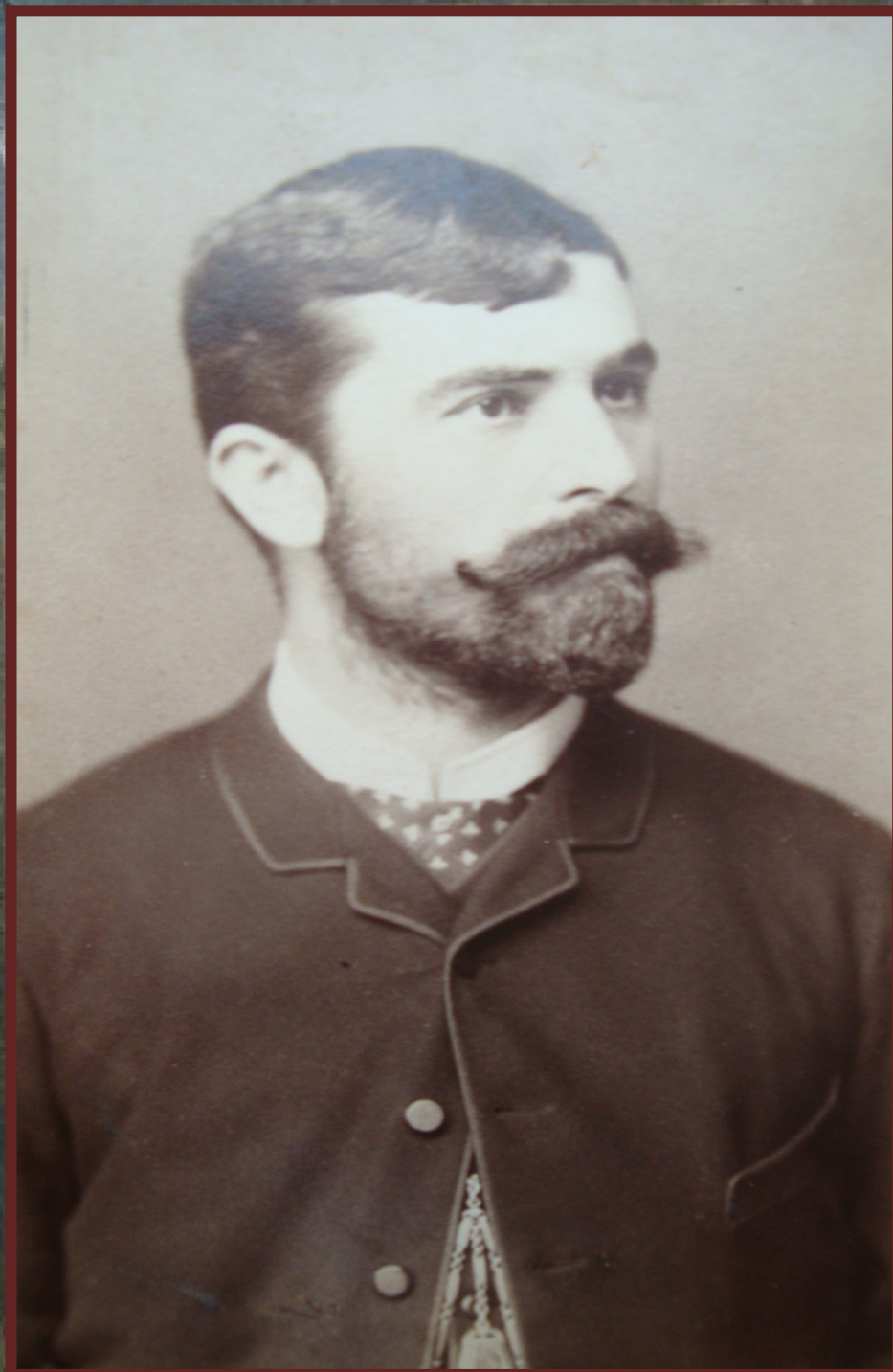
---

⁶⁴Ștefan Pascu, *lucr. cit.*, p. 172

⁶⁵*Ibidem*.

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

**ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 - 8229**